

Beschouwingen over het tweegevecht

<https://hdl.handle.net/1874/242284>

A 94 192, 1081

BESCHOUWINGEN

OVER

HET TWEEGEVECHT.

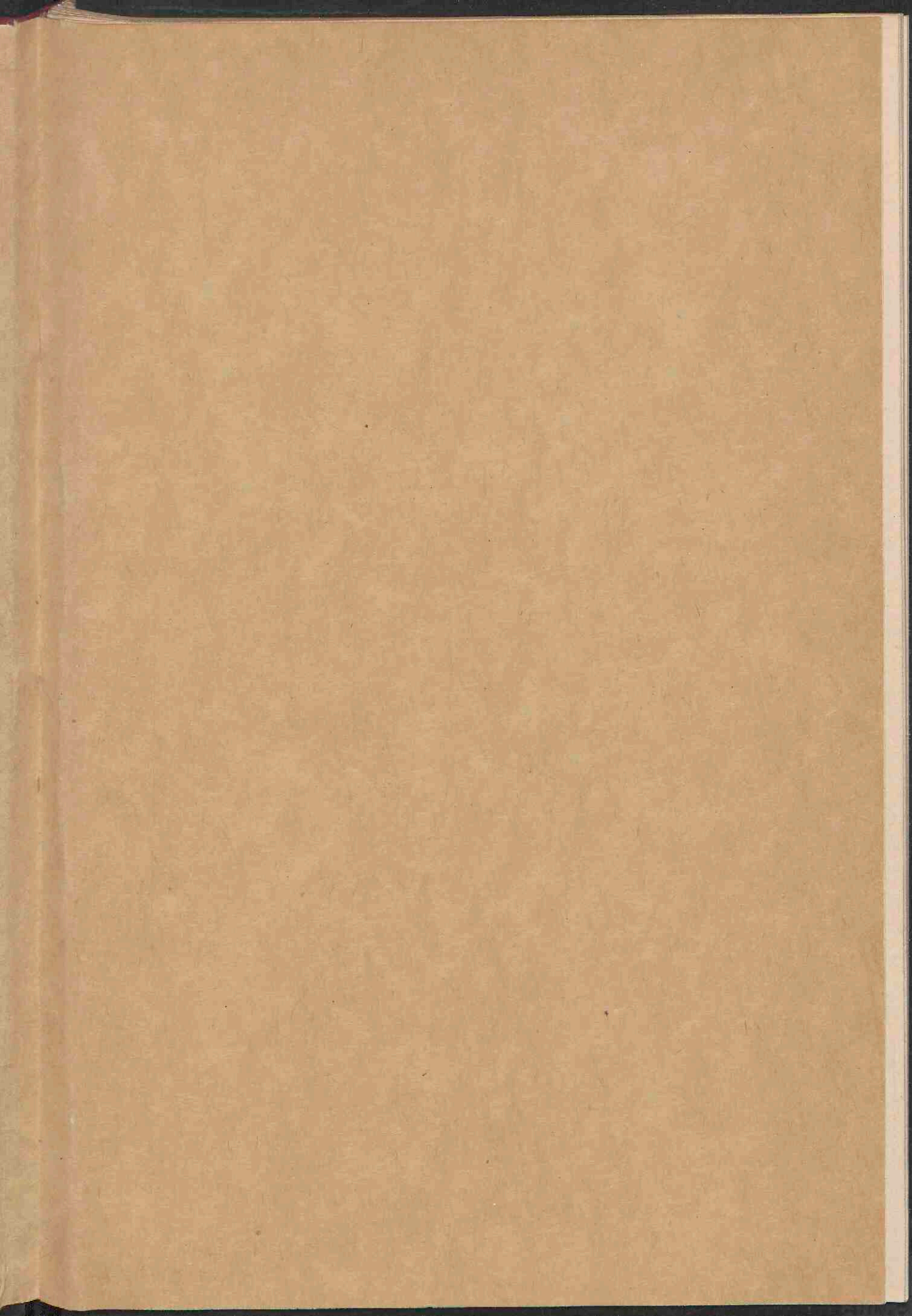
Proefschrift

VAN

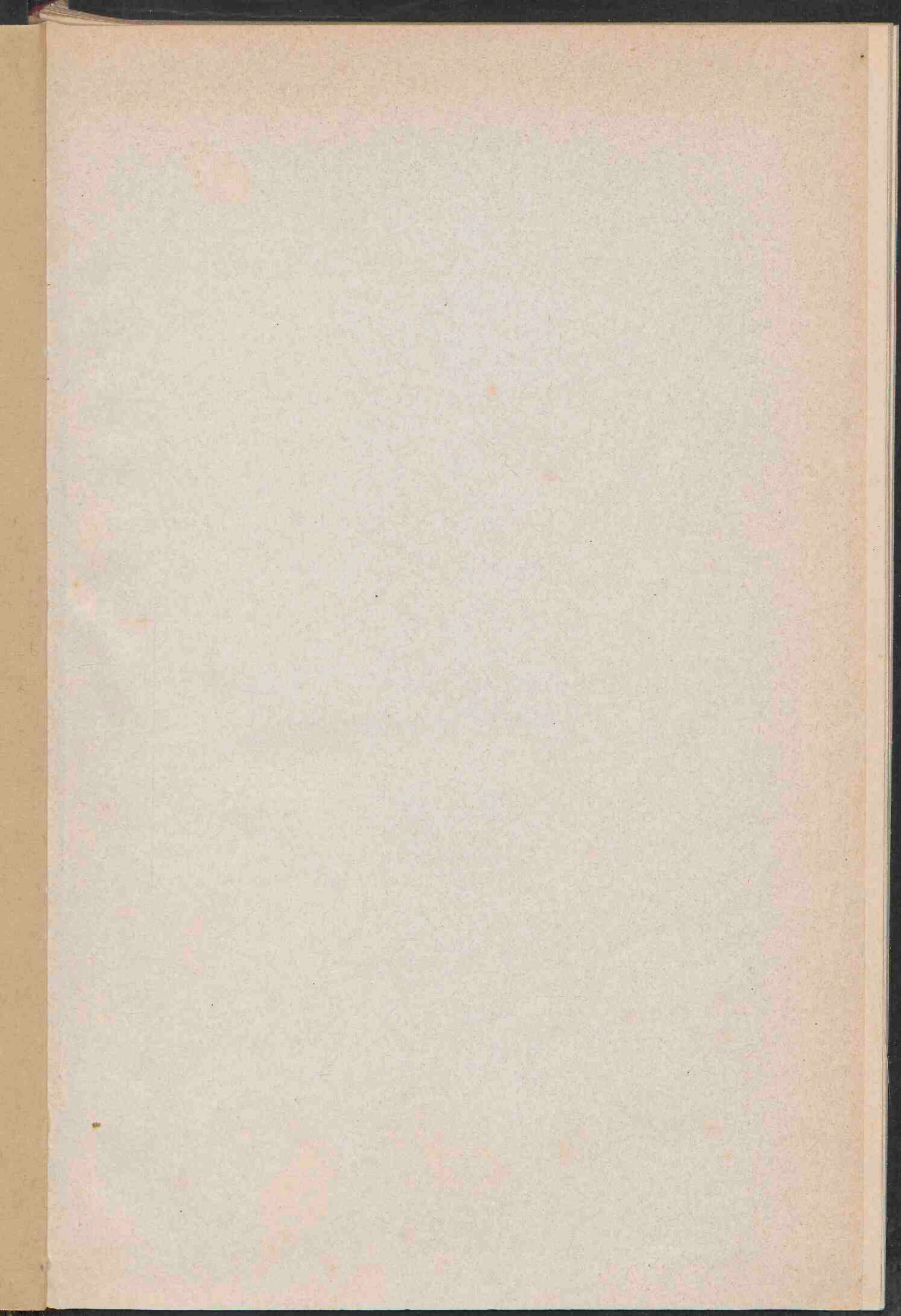
B. Ph. DE BEAUFORT.

UTRECHT,
J. DE KRUYFF.
1881.

BESCHOUWINGEN

OVER

MET TWEEGEVECHT.

RIJKSUNIVERSITEIT TE UTRECHT

1912 7749

A. g. w. 192 2081

BESCHOUWINGEN
OVER
MET TWEEGEVECHT.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,
AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,
NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. P. DE JONG,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER LETTEREN EN WIJSBEGEERTE,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT,

EN

OP VOORDRACHT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TE VERDEDIGEN

op ZATERDAG, den 28 MEI 1881, des namiddags te 3 uren,

DOOR

BINNERT PHILIP DE BEAUFORT,

GEBOREN TE UTRECHT.

UTRECHT,
J. DE KRUYFF.
1881.

INHOUD.

	Blz.
Eerste Hoofdstuk. Begrip van het tweegevecht . . .	1
Tweede „ Het ontstaan van het tweegevecht.	19
Derde „ Verschillende beschouwingen over het duel	32
Vierde „ Strafbaarheid van het duel in het vroegere recht	62
Vijfde „ Het duel in den Code Pénal en het noodzakelijke der strafbaarstelling.	73
Zesde „ Het duel in het nieuwe strafwetboek.	85
<hr/>	
Stellingen	105

EERSTE HOOFDSTUK.

Begrip van het Tweegevecht.

Er zijn weinig handelingen, waarover de meeningen meer uit elkander loopen dan het duel; ten allen tijde heeft bij de verschillende schrijvers het begrip van het tweegevecht een punt van verschil uitgemaakt.

Tot de invoering van het nieuwe strafwetboek is hier even als in Frankrijk twijfelachtig of het duel strafbaar is. Het nieuwe strafwetboek heeft het duel als bijzonder misdrijf opgenomen en het is te hopen dat in het vervolg, al kan ook daardoor dat kwaad niet geheel worden uitgeroeid, het toch veel minder zal voorkomen, ofschoon wij gelukkig kunnen constateren dat de gewoonte van duelleeren bij ons niet zoo is ingeworteld als bij

andere volken, met name onze oostelijke en zuidelijke buren.

Het nieuwe Wetboek bevat geene definitie van tweegevecht en zegt ook niet aan welke voorwaarden een tweegevecht moet voldoen om alzoo te kunnen genoemd worden. Dat heeft men volgens den Minister MODDERMAN ¹⁾ willen overlaten aan de beslissing van den rechter.

De definitie van het duel in het Crimineel Wetboek van 1809 art. 151 luidt aldus: Tweegevecht is een na voorafgegane mondelinge, schriftelijke of dadelijke uitdaging en tijdsbepaling ondernomen geregeld gevecht tusschen twee personen in tegenwoordigheid van getuigen, tot wraak of zoogenaamd herstel over wezenlijke of vermeende beledigingen. Dit is slechts eene geringe wijziging van art. 85 van het ontwerp van het crimineel wetboek van 1804, waarin wij lezen: Tweegevecht is een na voorafgegane uitdaging ondernomen gevecht tusschen twee personen tot wraak of zoogenaamd herstel over wezenlijke of vermeende beledigingen.

De definitie van 1809 verschilt daarin van die

---

¹⁾ Beraadslagingen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal bl. 181.

van 1804 dat zij de uitdaging nader beschrijft, t. w. dat deze mondeling of schriftelijk kan zijn. De woorden *dadelijke uitdaging en tijdsbepaling* zullen wel beteekenen dat er dadelijk gevochten moet worden of dat er een ander tijdstip aangegeven wordt. Het is niet waarschijnlijk dat onder *dadelijk* eene feitelijke uitdaging verstaan wordt. Ook maakt de definitie van 1809 melding van getuigen, die in de andere niet genoemd worden.

Van de soort van wapenen spreekt men niet; het is trouwens eene questie welke wapenen doodelijk zijn, daar iemand even goed met een knuppel als met een sabel kan gedood worden.

Het hof te Luik beschouwde in een arrest van 24 Februari 1843 een gevecht met stokken na voorafgegane uitdaging, maar zonder getuigen, niet als duel. Bij arrest van DINANT werd het voorstel om met stokken te vechten als uitdaging tot het duel beschouwd. Ik voor mij zie niet in, waarom het wapen, waarover men het eens werd, iets ter zake zal afdoen, om aan het gevecht het karakter van duel te geven of te ontnemen, al wil men zelfs de vuisten, het natuurlijke wapen, gebruiken, mits men maar bij het vechten zich houdt aan de vooraf gemaakte regels.

Zoo lezen wij in het verslag van het nieuwe strafwetboek (bl. 110): In de tweede plaats werd gevraagd of niet eene definitie van het begrip van het tweegevecht noodig is? Naar de meening der commissie evenwel blijkt voldoende uit art. 169, wat met tweegevecht bedoeld wordt, namelijk elke strijd, op welke wijze ook gevoerd, dus ook een vuistgevecht, waarvan de voorwaarden vooraf zijn geregeld en dat plaats heeft in tegenwoordigheid van wederzijdsche getuigen.

Hoe minder gevaarlijk de middelen zijn, des te eerder zullen de strijders de zachtere bepalingen over het duel op zich mogen toegepast zien.

De meeste schrijvers stellen echter doodelijke wapenen op den voorgrond, zoo zegt o. a. BERNER. ¹⁾ „Ohne tödtliche Waffen geführt, büszet der Kampf den ehrenhaften, edlen Character des Duells ein.”

Iets anders dan deze definitie luidt de bepaling bij FEUERBACH, ²⁾ waarin het duel genoemd wordt „der Kampf zweier Personen mit absolut tödtlichen Waffen zum Zweck vermeintlicher Wiederherstellung verletzter Ehre.

---

¹⁾ Lehrbuch des Deutschen Strafrechts bl. 450.

²⁾ Lehrbuch des peinlichen Rechts § 189.

MAREZOLL ¹⁾ ziet in het duel „den zwischen zwei Personen, nach gewissen herkömmlichen Regeln verabredeten Kampf mit gleichen aber tödtlichen Waffen, um dadurch für eine wirkliche oder vermeintliche Beleidigung, eigenmächtig auf eine vom Staate nicht gebilligte Weise, Genugthuung zu nehmen oder zu geben.”

Over het woord *duel* of *duellum* valt op te merken dat men het niet eens is of het is afgeleid van *duorum bellum*.

In het werk van PAULUS VOET *de duellis*, waarin men verschillende oudere omschrijvingen van het tweegevecht vermeld en beoordeeld vindt, worden onder anderen de volgende regels van PLAUTUS aangehaald ²⁾ (act. I Scena I Amphitruo) „Victores victis hostibus legiones reveniunt domum. Duello extincto maximo, atque internecatis hostibus.” en (captivi in proloog) vers 66 „Valete iudices iustissimi domi; bellicae duellatores optimi.” Verder lezen wij in act. 4 scena 2 amphitruo: „Consimiles sunt adeo, ut utri assim (vers 25) nesciam, rixam tamen, ut potest dirimam. Amphitruo noli amphitruonem *duello* perdere. Linque collum precor.”

¹⁾ Gemeine Deutsche Strafrecht § 72.

²⁾ 2e editie Utrecht 1658 bl. 3.

VOET voegt er echter bij, dat die laatste plaats door de critici voor onecht wordt gehouden. Hoe het hiermede ook staan moge, het woord duel heeft in de nieuwere talen de vaste beteekenis van monomachie (eigenlijk gevecht van iemand alleen, dus tweegevecht, daar niemand zonder tegenstander kan vechten), certamen singulare of pugna singularis.

VOETIUS (bl. 6) berispt de definitie van BOERUS de duellis e. 11, die zegt: een duel had dan plaats wanneer twee personen zonder wettige reden, noch met vergunning van den vorst of veldheer een gevecht hebben aangegaan.

Het valt immers niemand in Alexander den Grooten een duellist te noemen of met dien naam een roover te bestempelen.

JOHANNES LIGNANUS beschrijft het duel als een „capitalis pugna deliberata hinc inde ad purgationem vel gloriam.” ELIGIUS BASSAEUS en BONACINA definieeren het duel alzoo: „pugna singularis, deliberata ab utraque parte, sponte et ex conducto suscepta, cum periculo occisionis, vel mutilationis aut vulneris.” Deze definitie keurt VOET ook af omdat de rencontre en de attaque mede tot het duel behooren; evenmin is hij het met VASQUEZ

eens, volgens wien het duel is ¹⁾: een „certamen singulari, aut pugna, aequis legibus dimicantium”, omdat het ook een duel is, wanneer zij afgesproken hebben; dat de één het zwaard en de ander een dolk zal gebruiken. Hij geeft de voorkeur aan de bepaling, het duel is een „certamen duorum de victoria, citra belli formam, decertantium.”

Die van BONACINA schijnt mij boven die van PAUL VOET de voorkeur te verdienen, daar het niet ophoudt een duel te zijn, wanneer afgesproken is dat zij twee keer zullen schieten en beiden hebben mis geschoten, (en er dus geene victoria plaats heeft). Het duel, ad purgationem, ontbreekt echter.

FEUERBACH en MAZEROLL zien in het duel *eigen richting* en zoo zegt GROLMAN in de Grundsätze der Criminalrechtswissenschaft (Giesen 1805) § 346:

„Als eene geheel eigenaardige bijzondere soort van Selbsthülfe is het duel aan te merken. Men verstaat hieronder in het algemeen een tusschen twee personen met doodelijke wapens gevoerden kamp ten einde satisfactie te geven of te verkrijgen in eene zoogenaamde zaak van eer, te weten om door

---

¹⁾ Lib 1 contr. illustr. c 11. no. 36.

het bewijs, dat men zelfs zijne existentie voor zijne eer durft op het spel te zetten, een bepaald publiek naar diens vooroordeelen te overtuigen dat het slechts eene dwaling zou geweest zijn, wanneer het uit de ondergane belediging mindere gevoeligheid van den beleedigde voor eer en schande en minder eergevoel zou willen veronderstellen.

In Amerika, waar zoovele nuttige uitvindingen zijn gedaan, is ook eene nieuwe manier van duelleeren uitgevonden. De beide partijen namelijk loten wie van de twee zich zelf zal dooden. Dit kan men m. i. bezwaarlijk een tweegevecht noemen, daar er in het geheel niet wordt gevochten. De vraag kan echter oprijzen of de uitdager als auctor intellectualis van zelfmoord kan worden aangemerkt. Art. 294 van het nieuwe Strafwetboek straft hem, die opzettelijk een ander tot zelfmoord aanzet, indien de zelfmoord gevolgd is, met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren.

Daar het duel wegens den dwang, waaronder ook de uitdager staat, voor eene zachtere straf pleit, zal men het *in dubio pro reo* in aanmerking nemende, bij ons art. 294 in dat geval toepassen en niet art. 154. 4.

Dit gebiedt ook art. 55. 2.

Dat het duel slechts een gevecht tusschen twee personen mag zijn en dat niet aan beide zijden een grooter getal mag vechten, heeft zijn grond hierin, dat de getuigen nooit zoo goed er op letten kunnen, dat alles naar behooren geschiedt, wanneer meerdere personen te gelijk strijden. Het gevecht zou dan veel gevaarlijker worden dan een gewoon tweegevecht waar verwondingen enz. minder gestraft worden.

Met het Amerikaansch moet duel niet verward worden een gevecht, waarbij afgesproken is een der beide pistolen niet te laden, en dan te loten wie elk pistool zal gebruiken; dit is meer een tweegevecht.

Tegenwoordig zal het niemand meer invallen zijn recht door een duel te willen bewijzen, „Handelt es sich nicht um eine *Genugthuung* wegen der wirklich oder vermeintlich *verletzten Ehre* so ist der Kampf kein Zweikampf in technischer Sinne, da der Zweikampf nur in seiner Eigenschaft als *Ehrenkampf* auf ein besondere strafrechtliche Behandlung Anspruch hat.” zegt Berner en zoo dachten ook de ontwerpers van het crimineel wetboek in 1804 en 1809.

Het eenige oogmerk dat men tracht te bereiken door het duel is satisfactie te verkrijgen.

Dikwijls is men al voldaan door eene geringe bloedstorting, soms ook wordt de dood van eene der partijen vereischt, terwijl in enkele gevallen ja in den tegenwoordigen tijd meestal, de uitdager voldaan is als de andere partij amende honorable doet, zijne belediging intrekt, vergiffenis vraagt of iets dergelijks. Het oogmerk is dan bereikt, de beledigde partij heeft satisfactie.

De aanleiding tot het duel kan natuurlijk zeer verschillend zijn, dikwijls is de belediging, die men te baat neemt eene gefingeerde; de hoofdrede is dan soms wraak, jaloerschheid, laster, minne-rijd of iets anders. In andere gevallen is het, en wel voornamelijk bij militairen, eene questie van eer, die men terecht of ten onrechte meent dat aangerand is.

Duel wordt volgens de meeste criminalisten en, gelijk wij weten, ook in ons nieuwe Wetboek van Strafrecht, beschouwd als eigen richting.

De in zijne eer aangetaste, de beledigde of de belasterde persoon verschaft zich zelf recht door zijne toevlucht te nemen tot de wapenen in plaats van tot de rechterlijke autoriteit. Herstel van een nadeel of van eene ware of vermeende krenking door eigene handeling en door geweldda-

dige middelen ten doel hebbende, tast het tweegevecht, afgescheiden van de gevolgen, reeds op zich zelf de maatschappelijke orde aan, die eigenmachtig herstel door geweldadige middelen wraakt. Het is eene bevordering van eigen richting, zoo lezen wij in de memorie van toelichting van het nieuwe strafwetboek, die in een beschaafden staat en bij gevestigde en regelmatig werkende rechtsorganen krachtig moet worden tegengegaan, ook daar, waar partijen ongedoord het terrein verlaten en vrijwillig of gedwongen de gevolgen van hunne eigenmachtige inbreuk op de openbare orde of den rechtsvrede ontgaan.

GROLMAN zegt hierover ¹⁾: „Der Zweikampf ist darum, eben weil die Absicht der Kämpfenden eigentlich nur auf den Kampf, nicht auf Verletzungen, als Folge des Kampfs, nothwendig gerichtet ist, der Absicht nach, nicht Privatverbrechen, sondern ein, Nichtachtung der richterlichen Hülfe des Staates ausdrückendes, Staatsverbrechen, welches aber leicht culpose widerrechtliche Verletzungen des Einzelnen erzeugen kann.”

De vraag is: zal men niet, in het geval dat

---

¹⁾ Grundsätze der Criminal rechtswissenschaft, bl. 493.

het duel den dood of verwonding ten gevolge had, de gewone straffen, die op doodslag en verwonding gedreigd zijn, moeten toepassen, wanneer het „*volenti non fit injuria*” niet kan worden aangenomen.

Het duel kan m. i. nooit gestraft worden als gewone doodslag en verwonding, daar de wil niet bepaald op deze uitkomst gericht is. Toch al nemen wij aan: *Volenti non fit injuria*, dan zal er dunkt mij, nog geene straffeloosheid uit volgen, daar het misdrijf niet zoo zeer gepleegd is tegen het individu als tegen den openbaren vrede. In het verslag der commissie van rapporteurs lezen wij, dat men moet opmerken dat, juist omdat het duel een eigenaardig, niet met moord te verwisselen misdrijf is, de eigenaardigheid van dit feit niet moet uit het oog worden verloren, en dat men dus, als men eigen richting te keer wil gaan, ook dengene straffen moet, die een ander, door maatschappelijke voordeelen gebonden, zedelijk dwingt het middel van eigen richting aan te grijpen.

Om het duel onder eigen richting (*Selbsthülfe*) te brengen redeneert HOFMANN alzo¹⁾: „Denn

¹⁾ Zeitschrift für deutsches Recht und deutsche Rechtswissenschaft, Deel IX. p. 234, über Zweikampf und Ehrengerichte.

wenn gleich der Geforderte keine Selbstrache für sich beabsichtigt, so beabsichtigt er doch, gegen den Angriff des andern mit Umgehung des Richters sich selbst zu vertheidigen, sich in eine Lage zu versetzen, wo er Selbsthülfe üben musz und leicht genöthigt werden kann, aus der Vertheidigung in den Angriff überzugehen, wie denn beim Zweikampfe auf Schieszwaffen die Vertheidigung nur in cinem Angriffe bestehen kann."

BERNER meent dat het duel moet gestraft worden omdat het is een eigenmachtig ingrijpen in de orde der rechtspleging; hetzelfde gevoelen vinden wij bij den schrijver van „Iets over het ontwerp van het Wetboek van Strafrecht ¹⁾. De schrijver koestert niet de minste bewondering, niet den minsten eerbied, niet de minste sympathie voor het duel, hij ziet daarin ten hoogste een zot, een belachelijk, maar tevens een gevaarlijk vooroordeel, het overblijfsel van middeneeuwsche barbaarschheid en onwetendheid, dat met kracht en ernst moet worden uitgeroeid; hij vindt er niets schoons, niets edels, niets verhevens in. Hij vindt het duel te ridderlijk voor de negentiende eeuw,

---

¹⁾ Tweede stukje bladz. 87, uitgave van BEEINFANTE in 1848.

die toch heel niet ridderlijk meer is. Maar, zegt hij, al kunt gij niet duelleeren, daarom behoeft gij u niet straffeloos te laten beleedigen. Sedert wij leven in burgerlijke maatschappijen, sedert wij wetten hebben, om onze eer en onze eigendommen te beschermen, sedert wij Rechtbanken hebben om die te handhaven, is het kamp- en vuistrecht afgeschaft; sedert dien tijd heeft men geen gelijk meer, omdat men de sterkste is, of omdat men het best kan schermen of schieten; maar sedert dien tijd ook is eigen richting misdaad: en duel is eigen richting.

De duellist is dus, zoo lezen wij verder, welke schoone namen men ook voor hem moge uitdenken, in der daad eenvoudig een gevaarlijke onruststoker en levenmaker; hij hervormt het recht in geweld; hij heeft eerbied voor recht noch wet; geen wonder; want zijn wet en zijn rechter tevens, is zijn degen of pistool. De staat mag en moet deszelfs ingezetenen beschermen tegen zijne ruwe en gewelddadige en onwettige aanvallen. Maar wat volgt nu uit dat alles? Dat de duellist moet gestraft worden als de gewone doodslager en verwonder? Zeker niet; zijn misdrijf is het duel, niet de doodslag of verwonding bij gelegenheid daarvan gepleegd;

deze zijn alleen de gevolgen van zijn eigenlijk misdrijf.

Bovendien, er is nog een hemelsbreed verschil tusschen een kwalijk begrepen vooroordeel, de valsche begrippen van eer en eigenwaarde van hem, die in een geregeld loyaal tweegevecht zijne tegenpartij ter neder velt en den haat, de wrok, de bloed-dorst, of andere onedele en booze drijfveeren, welke den moedwilligen doodslager of moordenaar bezielen.

Daarbij komt eindelijk nog de onderlinge en voorafgaande overeenkomst tot het duel, welke maakt, dat daarbij althans zeer zelden een onschuldig slachtoffer of een individu beleedigd wordt „volenti non fit injuria” en het is alleen de verstoring der openbare rust en orde, die hier moet gestraft worden.

MITTERMAIER op FEUERBACH zegt (§ 190 n°. 1). „Das Duell wird in einem Gesetzbuche als ein eigenes Verbrechen aufzufassen sein, welches als eine Störung des Friedens nachtheilig der bürgerlichen Gesellschaft ist, eine, die Duellanten mit Gefahren für Leben oder Gesundheit bedrohende Convention enthält, die vom Staate um so weniger geduldet werden darf als durch das, das Duell veranlassende, Vorurtheil die Bürger in eine gefährliche Zwanglage gesetzt werden.”

Ook zegt de memorie van toelichting 1879. (Uitgave BELINFANTE bl. 225). „Daar het tweegevecht in de eerste plaats als eene inbreuk op een bepaald deel der openbare orde, den rechtsvrede, is te beschouwen, sluit het zich nauw aan bij de misdrijven van den voorafgaanden titel (misdrijven tegen de openbare orde). Vooraf lezen wij (bl. 224). Herstel van een nadeel of van eene ware of vermeende krenking, door eigene handeling en door gewelddadige middelen, ten doel hebbende, tast het tweegevecht, afgescheiden van de gevolgen, reeds op zich zelf de maatschappelijke orde aan, die eigenmachtig herstel door gewelddadige middelen wraakt. Het is eene bevordering van eigen richting, die in een beschaafden staat en bij gevestigde en regelmatig werkende rechtsorganen krachtig moet worden tegengegaan, ook daar waar partijen ongedeerd het terrein verlaten en vrijwillig of gedwongen de gevolgen van hunne eigenmachtige inbreuk op de openbare orde, op den rechtsvrede ontgaan.”

Vooraf in Frankrijk en ook in enkele andere landen was het duel vroeger alleen dan een misdrijf, wanneer het geschiedde zonder de toestemming van den Koning of den heer van het land. Het gevecht vond, zoo de toestemming verleend

was, ook plaats in tegenwoordigheid van den vorst. Als men duelleerde, zonder die toestemming gevraagd of verkregen te hebben, maakte men zich schuldig aan majesteits schennis.

D'AGUESSAU zegt daaromtrent: „Men behoeft slechts de edicten en de door de drie laatste Koningen gegeven declaratiën er over door te gaan om daarin de algemeen verspreide meening te vinden dat het duel een werkelijk aanranden van het koninklijk gezag is, daar een bijzonder persoon zich verstout zonder vergunning van den koning in het rijk een gevecht te ondernemen en zich eigenmachtig recht verschafft, hetgeen toch niet kan geschieden zonder inbreuk te maken op het verhevenste en heerlijkste deel van de koninklijke macht. Volgens dit beginsel hebben Hendrik IV, Lodewijk XIII en XIV deze misdaad als eene belediging van den persoon des Konings beschouwd en bevolen dat de beschuldigde wegens *lèse* majesté zal gestraft worden.

Hetzelfde wordt ons ook medegedeeld door EUGÈNE CAUCHY ¹⁾ volgens wien zij, die in Frankrijk

---

¹⁾ Du duel considéré dans ses origines et dans l'état actuel des mœurs I.

een tweegevecht aangingen zonder toestemming des konings, gestraft werden *comme criminels de lèse-majesté et perturbateurs du repos public du royaume*. Zij deden te kort aan een praerogatief des konings in diens hoedanigheid van oppersten rechter. CAUCHY zegt „le duelliste, en effet, prétend se rendre justice à lui même, et pour ce faire il rompt la paix sans la permission du roi.”

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het ontstaan van het tweegevecht.

Wat men tegenwoordig onder tweegevecht verstaat, schijnt aan de volken der oudheid onbekend te zijn geweest. Wel vindt men hier en daar gevallen vermeld, waarin de beslissing van een geschil afhankelijk werd gesteld van een naar bepaalde regels gehouden kampgevecht, hetzij van twee personen, hetzij van twee uit meerdere personen bestaande partijen, maar het gold daarbij steeds de beslechting van een publiek- of volkenrechtelijk geschil. Het denkbeeld van een geregeld kampgevecht tusschen twee privaat personen ter zake van een privaat geschil, en meer speciaal van eene aantasting der eer, schijnt van zuiver Germaanschen oorsprong te zijn. Waarschijnlijk werd de weg gebaad door den gerechtelijken tweekamp en het godsoordeel.

Van ouds schijnen twee denkbeelden bij de Germanen ingeworteld te zijn geweest, het denkbeeld dat het eervoller was een privaat geschil door de wapenen dan door een beroep op den rechter te beslissen en het geloof dat in den uitslag van het gevecht zich de Godheid als handhaver van het recht toonde en uitspraak deed ten voordeele van den overwinnaar.

TACITUS zegt: ¹⁾ „deum adesse bellantibus credunt” en dit gold ook bij den bizonderen oorlog en bij de ordaliën.

En zoo meenden ook de Germanen eene voorbepaling te verkrijgen door een krijgsgesvangene met een hunner jongelingen te laten vechten; overwonde hunne, dan waren zij zeker te overwinnen, „victoria hujus vel illius pro praejudicio (auspicio) suscipitur.” ²⁾ Deze overtuiging van de goddelijke tusschenkomst bleef bestaan. In de annales Mettenses (a 743 Pertz monumenta historiae Germaniae) heet de groote volkerenslag der Franken onder de zonen van LODEWIJK DEN VROME, *judicium dei, quod subire non distulimus*.

---

¹⁾ Germania c. 7.

²⁾ Germania c. 10.

Dat de kleinzonen, wier vader vooroverleden was, in de erfenis van hun grootvader met diens kinderen kondenerven, is in het jaar 941 door OTTO I ten gevolge van een godsoordeel beslist; „rex autem meliori consilio usus noluit, viros nobiles ac senes populi inhoneste tractari sed magis rem inter gladiatores discerni jussit; vicit igitur pars, qui filios filiorum computabant inter filios et firmatum est ut aequaliter eum patruis hereditatem dividerent, pacto sempiterno ¹⁾.”

Toch schijnt soms aan de goddelijke tusschenkomst getwijfeld te zijn, daar in het capitulare v. 809 c. 20 gezegd is „ut omnis homo iudicio dei credat absque ulla dubitatione.” Het gevecht werd gehouden op de offer- en gerechtsplaats in bijzijn van het verzamelde volk, in welks tegenwoordigheid de waarborg voor de eerlijke uitvoering gelegen was. „Eant in campum et hoc in praesentia populi fiat, ut per invidiam nemo pereat.” ²⁾ Ieder moet zijne eigene zaak zelf uitvechten; slechts onmondigen, gebrekkigen, vrouwen en dooden hadden in hunne

---

¹⁾ Witich Corbensis by Grimm Deutsche Rechtsalterthümer bl. 471.

²⁾ L. Bajuvariorum II c. 1 § 2., XVI c. 1 § 2.

naaste bloedverwanten hun wettigen vertegenwoordiger; zoo de LEX FRISIORUM (XIV C. 7.) „in hac tamen contentione de homine in turba occiso liceat unicuique pro se mercede campionem conducere.”¹⁾ Bij de Longobarden waren gehuurde kampvechters in gebruik. (L. LUITPRANDI VI 79) Si quis alium usto animo compellaverit de pugna, quae fieri solet per pravas personas, praebeat sacramentum ipse, qui compellat etc.”

LEX BAJUV. liet slechts dit bij uitzondering niet toe (II c. 1 § 2, XI c. 5.) Et si alia probatio nusquam inveniri dinoscitur, nec utriusque invasionem compensare voluerint tunc sponde aut invicem *wehadine* quod dicitur, et in campionem non sortiantur, sed cui Deus fortiam dederit et victoriam, ad ipsius partem designata pars, ut quaerit, pertineat. Luitprandi leges (VI 18 c. 65): „etsi ferita invenerit cui crimen ipsum mittitur aut ad campionem ipsius quem conductum habuerit non amittat omnem substantiam suam sed componat secundum qualitatem personae, quia incerti sumus de iudicio Dei, et multos audivimus per pugnam sine iustitia causam suam perdere. Sed propter consuetu-

---

¹⁾ Edict van Otto I anno 967. c. 10.

dinem gentis nostrae Longobardorum legem impiam
(Alii codices, legem ipsam) vetare non possumus.

De twijfel aan de bewijskracht der uitkomst had soms zijn grond in het geloof aan tooverij. Edictum Rhotaris c. 171. Nullus camphio praesumat, quando contra alium pugnando vadit, herbas quae ad maleficia pertinent super se habere, nec alias tales ac similes nisi tantum arma sua, quae convenient. Et si suspicio fuerit quod eas occulte habeat inquiratur a iudice, et si inventae fuerint evellantur et jactentur et post illam inquisitionem tendat manum ipse camphio in manu parentis aut conliberti sui anti iudicem satisfaciens, dicat quod nullam talem rem, quae ad maleficia pertinet super se habeat et tunc vadat ad certamen.

Een interessant voorbeeld van het kampen vindt men bij PAULUS DIACONUS (4.49). De koningin GUNDIBERGA was van overspel beschuldigd; haar slaaf Carellus kreeg van den koning vergunning ut cum eo, qui reginae crimen ingressat, pro castitate suae dominae, monomachia dimicaret; in het certamen singulare overwon hij den beschuldiger in het bijzijn van het gcheele volk en de koningin werd in hare vorige waardigheid hersteld.

Opmerking verdient dat de kerk langen tijd nu

eens de godsoordeelen en daarbij ook den tweekamp bestreed, dan weder uit afkeer van het bewijs door den eed begunstigde.

AGOBARD, aartsbisschop van Lyon († 840) schreef twee boeken, „Liber ad Ludovicum Pium adversus legem Gundobadi et impia certamina quae per eam geruntur,” en „Contra damnabilem opinionem putantium divini iudicii veritatem igne vel aquis vel conflictu armorum patefieri.” HINCMAR van REIMS († 882) is een voorstander der ordaliën.

In de Leges Longobardorum tit. LV § 23 bepaalde KAREL DE GROOTE „Longe melius esse, ut in campo cum fustibus potius contenderent, quam perjuriam committerent in absconso.”

Op de kerkvergadering te Ravenna 967 is PAUS JOHAN XII met OTTO DEN GROOTE overeengekomen om den meened tegen te gaan, dat de gedingen, die anders door den eed beslecht werden in het vervolg door het tweegevecht zullen beslist worden. Maar nog lang nadat de kerk zich definitief tegen de godsoordeelen had verklaard, bleven zij in de wereldlijke rechten zich handhaven.

In den Sachsenspiegel ¹⁾ leest men (Boek 1 § 39)

---

¹⁾ Uitgave van Prof. Dr. JULIUS WEISKE.

Die ir recht mit roube oder mit dube vorlorn habn, obman sie roubes oder dube anderweide schuldiget, sie en mugen mit irme eyde nicht unschuldig werden, sie haben drier Kore; Daz ysen zu tragene, oder in einen wallenden kessel zu grifen bis an den elnebogen, *oder deine kemphen sich zu werende.*

Wij vinden in het Schwabisches Landrecht (c. 167): „Davon muss man das Gott lassen. Davon ist Kampf gesetzt; wan was die Leüt nicht sehend das weiss Gott der Almächtige wol, davon sollen wir Gott getrauen, dasz er den Kampf nun nach Recht entscheiden.”

Het gerechtelijk tweegevecht heeft gedurende geruimen tijd voortbestaan bij verschillende volken, totdat het in het eene land vroeger dan in het andere plaats heeft gemaakt voor het eigenlijke eereduel.

De opkomst der steden in het algemeen had eene aanzienlijke beperking van den gerechtelijken tweekamp ten gevolge, daar in het meerendeel der stedelijke handvesten uitdrukkelijk vergund werd dat niemand een poorter daartoe zou mogen noodzaken. Zie b. v. Handvest van 23 November 1245 aan Haarlem gegeven (§ 54). Evenzoo was het in Frankrijk gesteld; ook daar werden tot verschillende

steden ordonnanties gericht meest allen van gelijken inhoud als deze, die aan de stad Mon Chabrier gericht was; men leest daarin. „Aucun des habitants de la dite ville, de quelque fait qu'on l'accuse ne sera tenu de se défendre par la voie de gage, et, s'il refuse ce combat, il ne sera pas traité pour cela comme convaincu, mais l'appelant devra prouver l'accusation par témoins ou par les autres voies de droit ¹⁾.” Langzamerhand werden de edicten en ordonnanties tegen het gerechtelijk tweegevecht hoe langer hoe zeldzamer, dewijl zij onnoodig werden.

Deze manier om eene rechtsquestie door een tweegevecht te beslissen, geraakte van lieverlede op den achtergrond om vervangen te worden door het *duel privé*, of het zoogenaamde eereduel.

Er is voorzeker een groot verschil tusschen dit laatste en het gerechtelijke tweegevecht; hierbij toch waren de strijders beschuldigen of voor geld gehuurde kampvechters, die het gevecht ondernamen om den rechter eene makkelijke taak te bezorgen daar hij dan de questie niet behoefde te onderzoeken en door andere middelen tot de waarheid te komen. Bij het latere duel waren het twee

---

¹⁾ Cauchy du duel bl. 85.

dappere ridderlijke mannen, die fier en met opgerichtten hoofde de wapens kruisten om eene belediging te wreken en te gehoorzamen aan de regels der eer.

De eer, ziedaar een woord dat moeielijk te verklaren is, de beteekenis moet ieder voelen; haar omschrijving is zeer lastig. Het punt van eer, waarom gevochten werd, woog zwaar bij de oude ridders, die van hunne jeugd af geleerd hadden den dood te verkiezen boven de schande. Het is dus van hun standpunt uit niet te verwonderen dat zij dikwijls zulke eerequesties met de wapens beslechtten, doch hoe meer de tijden en zeden veranderden tot op den huidigen dag, des te meer moeten wij er ons over verwonderen dat er zoo vele duellisten gevonden worden, die op bloedige wijze eene eerezaak uitmaken.

Het laatste gerechtelijk tweegevecht heeft in Frankrijk plaats gehad in 1385 tusschen twee Normandische edellieden JEAN DE CARROUGE en JACQUES LEGRIS. De laatste was beschuldigd des nachts het kasteel van CARROUGE te zijn binnengedrongen met gemaskerd gezicht en mevrouw de CARROUGE onteord te hebben.

Het gevecht had plaats te Parijs den 22 December

1385 achter de kerk St. Martin des Champs, in tegenwoordigheid van Koning KAREL VI en zijn geheele hof.

LEGRIS, overwonnen door CARROUGE, werd opgehangen aan eene galg vlak bij het strijdperk en hield tot zijn dood zijne onschuld vol. De koning gaf CARROUGE eene groote som geld tot belooning.

Later merkte men dat LEGRIS het slachtoffer was geweest van een noodlottig misverstand, daar een ander, die wegens verschillende misdaden veroordeeld en gevonnisd was, bekende schuldig te zijn aan het feit, dat de oorzaak was geweest van den dood van LEGRIS. Door den indruk, hierdoor te weeg gebracht besloot men dat nimmermeer het gerecht zijne toevlucht zou nemen tot een duel.

Van toen af was het eenige doel der tweegevechten om satisfactie te krijgen door de wapenen wegens een feit dat de eer betrof; hiertoe was echter de toestemming des Konings vereischt. Zoo bleef de gewoonte van duelleeren bestaan, doch zonder voorgeschreven te zijn door de justitie.

In het einde van de zestiende eeuw beschreef ETIENNE PASQUIER deze verandering van het

duelleeren alzoo: „Il n'y a plus, que le roy qui puisse décerner les combats et encore entre gentilhommes lesquels font profession expresse de l'honneur. Car il n'est plus question de crimes, mais seulement de se garantir d'un desmentir quand il est baillé.”

Frans I van Frankrijk heeft in 1528 Karel V uitgedaagd, deze nam de uitdaging aan, maar het kwam niet tot het duel. Karel IX van Zweden daagde in 1811 CHRISTIAAN IV van Denemarken uit, die echter de uitdaging niet aannam, omdat de uitdager van zwakke constitutie was.

In Frankrijk had in 1547 het laatste geadmiteerd eereduel plaats in tegenwoordigheid van HENDRIK IV; omdat zijn gunsteling er bij viel deed hij een eedgeene vergunning meer voor zoodanige tweegevechten te geven. Hij verleende gratie aan 7000 personen, die hun tegenstander in een duel hadden gedood. Onder Lodewijk XIV was er eene manier van duellieren in zwang gekomen, die uit Napels afkomstig was. Beleedigde en beleediger kozen twintig helpers en leverden elkander slag. Dit alles wordt ons door VOLLGRAF verhaald. Omtrent die manier van duellieren uit Napels afkomstig, l'apello alla mazza,

lezen wij bij Brantome. ¹⁾ „L'on s'advisa a Naples et (s'use fort aujourd, huy) d'une autre manière de combats, qui se font par appels et seconds, hors des villes, aux champs, aux forests, et entre les hayes et buissons, d'ou estoit venu ce mot, *combatare à la Mazza*. Moy, curieux, j'ay demandé d'autres fois à gens bien experts en ces combats et mots chevalleresques, la dérivation du mot. Ils m'ont dit dans Naples mesme, que *Matta* en Espagnol vaut autant à dire que *Buisson* ou *Haye*; et en langage Napolitain s'appelle *Mazza*.”

Verder meldt BRANTOME dat de oude docteurs duellistes zeer tegen deze gevechten *à la Mazza* waren ingenomen, onder anderen omdat zij plaats hadden zonder „*armes défensives n'y couvrant le corps*” maar alleen met „*l'épée et la cappe ou à la dague*.”

Wanneer men op deze wijze vocht was dat volgens hen „*combattre en bestes brutes et qui se vont précipiter à la mort comme bestes*.” Hij vervolgt verder „*Cela va bien et est bon, mais en quelque manière que ce soit, quand on vient la, ou couvert, ou découvert, il y faut venir résolu, ou mourir ou vaincre; davantage,*

---

¹⁾ 1614. Discours sur les duels p. 90.

ceux sont plus à estimer, qui vont au combat plus-chargés de braves courages, que d'une lourde masse d'armes." Het ergste was van deze combats à la Mazza dat te Napels zeer dikwijls de appellants ou seconds, die onderling „plustost amitié que hayne" hadden, ook tot een gevecht overgingen, omdat zij het onaangenaam vonden slechts toeschouwers te zijn. „Et sans autre cérémonie se battoient et s'entrebattoient bien souvent tous quatre. Cela était plus de gayeté de coeur que de sujet de l'animosité.

DERDE HOOFDSTUK.

Verschillende beschouwingen over het duel.

Over het onderwerp, dat hier besproken wordt, is ten allen tijde veel geschreven. Het is misschien niet ondienstig eenige aanhalingen te laten volgen, waaronder men soms zeer zonderlinge vindt.

Om met vroegere eeuwen te beginnen haal ik hier aan, hetgeen wij lezen bij LUDOVICUS MONTALTI¹⁾ in den 14^{den} brief p. 371: „Vragen wij uwe schrijvers, wat moet men doen, wanneer

---

¹⁾ „Litterae provinciales de morali et politica Jesuitarum disciplina a Wilhelmo Wendrockio Salisburgensi Theologo, e Gallica in Latinam linguam translatae, et in theologicis notis illustratae, quibus cum Jesuitarum adversus Montalium criminationes repelluntur, tum praecipua Theologiae moralis capita a novorum casuistarum corruptelis vindicantur. Coloniae apud NICOLAUM SCHOUTEM 1658.

iemand met een klap in het gezicht dreigt? Moet men deze belediging geduldig dragen of mag men haar keeren door den belediger te dooden? Dit staat hem vrij, zeggen LASSIUS, MOLINA, ESCOBAR, REGINALD, BALDELL, FILUZIUS en andere Jesuiten, hem, die met den klap in het gezicht dreigt, te dooden. Is dat de stem van CHRISTUS, de taal van Jerusalem? Dan vragen wij, moet hij beschouwd worden zijne eer verloren te hebben, die, den klap in het gezicht gekregen hebbende, dit geduldig verdraagt en den belediger niet doodt?" ESCOBAR zegt: „hij wordt geacht zoo lang zijne eer verloren te hebben, als hij zijn tegenstander niet heeft gedood. Want de eer is dierbaarder dan het heil van het lichaam, men mag om dit te bewaren den aangrijper dooden, dus ook „pro honore tuendo."

ALCIATUS¹⁾ meent, dat alhoewel het tweegevecht door het pauselijk recht verboden is, videtur enim indicium divinum testari, dat het den uitgedaagde vrij staat om zijne eer te verdedigen buitenslands (in sequestrum agrum) daar hij volgens het volkenrecht quodammodo se defendit. Stellig

---

¹⁾ De singulari certamine.

stond het den vorst vrij de zaak door een tweegevecht in plaats van door een veldslag te doen beslissen, *cum non magis monomachia iudicium divinum tentatur, quam justo exercituum conflictu* (c. 3). Van een Engelschen Koning verhaalt hij, dat deze twee edellieden, die vechten wilden om het recht van een stierenkop als wapen te voeren, van het tweegevecht deed afzien door ieder van hen een bijzonder wapen te geven; hij verleende aan den één het recht den stierenkop, en den ander het recht den kop eener koe in het wapen te voeren (*Ut alteri caput Tauri, alteri vaccae gentilitium esset*).

SAMUEL PUFFENDORF¹⁾ vond het noodzakelijk aan te toonen dat hij, die in woorden of daden beledigd is, niet eerloos is, wanneer hij niet, gelijk bij de edellieden en de officieren het gebruik is, tot de wapenen zijn toevlucht nam, maar de zaak in rechten vervolgt of liever in stilzwijgen verkroopt, zoo hierin slechts niet de bekentenis van eene schandelijke daad gelegen is. Want het inslikken van beledigingen geeft eene onwaardige vreesachtigheid te kennen, en velen zullen liever met NEOP-

¹⁾ De jure naturae et gentium Liber VIII, c. 4 § 8.

TOLEMUS bij Quintus Calaber (boek IX) zeggen : „ik wil liever sterven dan een lafaard genoemd worden.”

Hij echter, die de wraakneming voor beledigingen meer met oordeel veracht dan uit vrees verzaakt, geeft blijken van eene hooge inborst.

THOMAS HOBBS (Leviathan c. 27) zegt : Een burger hoort van een ander woorden vol beledigingen, welke echter door geene wet gestraft worden; hij vreest dat hij, wanneer hij dit niet door de wapenen wreekt, voor een lafaard gehouden wordt „ad arma provocat, et illum interfecit.” Dan is er eene misdaad en door die vrees wordt hij niet verschoond. Waarom? Dewijl de staat wil dat de openbare woorden, de wetten, bij de burgers meer zullen gelden dan die van een enkel persoon; de staat heeft nagelaten op diens woorden eene straf te bepalen omdat de staat hen, die deze woorden niet verdragen kunnen, voor de zwaksten van alle menschen houdt. Zeker, vervolgt PUFFENDORF, laadt hij daar geene infamie op zich waar de wet uitdrukkelijk het tweegevecht verbiedt, en hij liever aan de wet wil gehoorzamen dan zich aan de onzekere uitkomst van een gevecht en aan de gestrengheid der wet blootstellen. Hij kan licht nog genoeg gelegenheid vinden om zijn moed te toonen

en blijken van dapperheid te geven. Bij CAESAR ¹⁾ vinden wij het voorbeeld van Pulvio en Varenus.

Toch meent HOBBS (c. 10) dat men het voor cervol zal houden, tot het duel zijn toevlucht te nemen, daar dit een kenteeken van moed en kracht is, en daarom wil hij (C. 30), dat de wetten, die het duel verbieden, van alle edellieden en die als zoodanigen willen aangemerkt worden, een eed zullen vorderen, dat zij niemand tot een tweegevecht zullen uitdagen noch eene uitdaging aannemen; zoo wordt eene eervolle weigering der uitdaging aan de hand gegeven. PUFFENDORF keurt dit goed, maar vindt bovendien dat in het niet duelleeren een blijk van zielskracht ligt, door de rede meer te laten gelden dan de door de belediging ontbrande hartstochten.

De Fransche schrijver PIERRE DE BOURDEILLES seigneur de Brantôme, die onder anderen een discours sur le duel heeft geschreven in het laatst der zestiende eeuw, zegt daarin (bl. 67) het volgende; „Un autre abus y avait-il que ceux qui avaient un juste sujet de querelle, et qu'on les faisoit jurer avant entrer au camp, pensoient estre

---

¹⁾ De Bello Gallico 5. c. 44.

aussi-tost vainqueurs, voire s'en asseuroient-ils du tout, mesmes que leurs Confesseurs, parrains et confidants leur en respondoient tout à fait, comme si Dieu leur en eust donné une attente; et ne regardant point à d'autres fautes passées, et que Dieu en garde la punition à ce coup là pour la plus grande, despiceuse et exemplaire." Hierop verhaalt hij gevallen, waar de schuldige overwinnaar bleef en „contraignit son ennemy de le déclarer homme de bien et d'honneur. En cela, ce sont des secrets de Dieu, lequel dispose de sa justice, de son exuité, et miséricorde, comme il luy plaist."

Bij PAULUS VOET lezen wij. ¹⁾ „Nullum autem meo iudicio salutaris contra duella remedium erit, quam si qui injurias intulerunt, debitas poenas mature patiantur.

Et quo magis ad injuriandum homines sunt proclives, eo etiam acrius et alacrius in illos animadvertatur. In tantum etiam, ut fustigatione, infamia aliisque poenarum generibus essent coërcendi, qui sine modo ac mensura convicia in quempiam jacere soliti. Ita enim optime Rectores rempublicam administrabunt et conscientiae consulent."

---

¹⁾ c. 3. bl. 309 de Duellis.

MONTESQUIEU ¹⁾ is ook tegen het duel, daar hij zegt. „Quand on a fait dans le siècle passé des lois capitales contre les duels, peut être aurait-il suffi d'ôter à un guerrier sa qualité de guerrier par la perte de la main, n'y ayant rien ordinairement de plus triste pour les hommes que survivre à la perte de leur caractère.”

Anders zou hij voor den officier het eenvoudige ontslag toereikend gevonden hebben.

Ook in de achttiende eeuw hielden vele schrijvers zich op met het tweegevecht.

Laten wij nu zien of de opinie over het duel in die eeuw zich iets veranderd heeft? BECCARIA meent in zijn bekend werk, *De delitte e delle Pene*, (§ XXIX), dat de eer, de behoefte aan de openbare meening, aanleiding tot het tweegevecht heeft gegeven, en dit zijn ontstaan slechts in de anarchische wanorde van slechte wetten kon vinden. In de oudheid kon het duel niet plaats hebben, dewijl men niet, gewapend, met den schijn van wantrouwen bij elkander kwam in de tempels, theaters of bij vrienden, misschien ook omdat de gladiatoren eerloos waren en zoo de vrije mannen

---

¹⁾ *Esprit des loix* Boek 28. art. 24.

vreesden, wanneer zij een tweegevecht ondernamen voor gladiatoren gehouden te worden. Hoe het ook zij, vervolgt hij, het was te vergeefs bij de nieuwere volken de duellen te beteugelen. Deze gestrengte wetten vermogen niet een gebruik te doen ophouden dat gevestigd is op eene soort van eer, die hooger geacht wordt door de menschen dan het leven. De man, die een duel weigert, ziet zich blootgesteld aan de verachting zijner medeburgers; hij is gedwongen een kluizenaars leven te leiden, van alle genoegens van het gezellige leven afstand te doen of zich op nieuw aan beledigingen bloot te stellen.

J. J. ROUSSEAU¹⁾ zegt: „En quoi consiste ce préjugé du duel qu'il s'agirait de détruire? Dans l'opinion la plus extravagante et la plus barbare qui jamais entra dans l'esprit humaine, savoir que tous les devoirs de la société sont suppléés par la bravoure, qu'un homme n'est plus fourbe, fripon, calomniateur, qu'il est civil, humain, poli, quand il sait se battre: que le mensonge se change en vérité, que le vol devrient légitime, la perfidie honnête, l'infidélité louable, sitôt qu'on soutient

---

1) Lettres à d'Alembert sur les spectacles.

tout cela le fer à la main : qu'un affront est toujours bien réparé par un coup d'épée, et qu'on n'a jamais tort avec un homme, pourvu, qu'on le tue. Il y a je l'avoue, une autre sorte d'affaire ou la gentillesse se mêle à la cruauté et ou l'on ne tue les gens que par hasard; c'est celle ou l'on se bat au premier sang. Au premier sang, bête féroce? Le veux tu boire?"

Van dit *premier sang* spreekt ook KORNELIS VAN ALKEMADE ¹⁾. En aangaande sommige volken werd getuigd, dat, onder de verscheide onderhoudingen der Kampgewoonten en Vegt-wetten, ook deze bij hen plaats hadde, dat degene, die eerst gebloedritst was geworden, en zijn bloed op de aarde storte, voor overwonnen wierde gehouden."

Het komt mij voor dat in deze voorstelling eene kleine dwaling plaats heeft; het is niet de diefstal b. v. die eerlijk wordt door het duel, maar hij, wien de diefstal ten laste gelegd is, wordt gezuiverd van de verdenking, dat hij gestolen heeft; door hetzelfde duel is hij, die hem het feit ten laste had gelegd, van de verdenking gezuiverd,

---

¹⁾ Behandeling van 't Kamp-regt. § LX bl. 285. Hoofdstuk met opschrift: Bij sommige volken het bloedritsen genoeg.

dat hij gelasterd heeft; hij heeft te goeder trouw gehandeld.

Opmerking verdient ook de toepassing dezer regelen in geval van overtreding van het Zevende Gebod.

VOLTAIRE, de groote tijdgenoot van ROUSSEAU, spreekt evenmin als deze bijzonder met ingenomenheid over het duel ¹⁾. Hij noemt het duel eene barbarie en zegt: „Il y avait bien moins de duels quand la Justice les ordonnait solennellement. Et lorsque elle les condamna, ils furent innombrables. Depuis ce temps, il ne se passa presque point un jour, qui ne fut marqué par quelque duel. Et cette fureur fut poussée au point, qu'il avait des compagnies de gendarmes dans lesquelles on ne recevait personne, qui ne se fut battu au moins une fois et qui ne jurait de se battre dans l'année.”

JEREMIA BENTHAM, de beroemde Engelsche rechtsgeleerde ²⁾ meent: „Had de wetgever aan iederen beledigde eene toereikende satisfactie verschaft, dan was men nooit op de gedachte van

---

¹⁾ Oeuvres IX, p. 257, 263. Genève 1769.

²⁾ Traité de législation civile et penale, bl. 135 II.

duelleeren gekomen; het duel is slechts eene aanvulling van het te kort schieten der bestaande wetten.

Werd deze gaping door zulke bepalingen aangevuld, die aan de eer toereikende bescherming aanbracht, dan zou het gebruik der duellen verminderen; ja het zal geheel verdwijnen, wanneer de wettige voldoening in cerezaken met kracht uitgesproken en uitgevoerd wordt, en wanneer de openbare meening met deze satisfactie verklaart tevreden te zijn. Zoodra de wet een zeker rechtsmiddel tegen eerekrenkingen aanbiedt, zal niemand genegen zijn naar het onzekere en gevaarlijke middel van het tweegevecht te grijpen; de lafaard noch de held zoekt smart of den dood. Het stilzwijgen der wetten en de ontoereikende arm der justitie noodigen den rustigen burger zich door dit droevige maar eenige bestaande middel bescherming te verschaffen."

IMMANUEL KANT¹⁾ erkent, dat bij krijgslieden het duel gestraft moet worden, maar met eene mindere straf. Hij zegt (bl. 205): „Der zum unter-Befehlshaber eingesetzte Kriegesmann, dem ein Schimpf angethan wird, sieht sich eben so wohl

---

¹⁾ Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre.

durch die öffentliche Meinung der Mitgenossen seines Standes genöthigt, sich Genugthuung, und, wie im Naturstande, Bestrafung des Beleidigers, nicht durchs Gesetz, vor einem Gerichtshofe, sondern durch den Duell, darin er sich selbst der Lebensgefahr aussetzt, zu verschaffen, um seinen Kriegsmuth zu beweisen, als worauf die Ehre seines Standes wesentlich beruht, sollte es auch mit der Tödtung seines Gegners verbunden sein, die in diesem Kampe, der öffentlich und mit beiderseitiger Einwilligung, doch auch ungerne, geschieht, eigentlich nicht Mord (*homicidium dolosum*) genannt werden kann.

Hier kommt die Strafgerechtigkeit gar sehr in Gedränge; entweder den Ehrbegriff (der hier kein Wahn ist) durchs Gesetz für nichtig zu erklären, und so mit dem Tode zu strafen, oder von dem Verbrechen die angemessene Todesstrafe wegzunehmen, und so entweder grausam oder nachsichtig zu sein. Die Auflösung dieses Knotens ist: dasz der cathgorische Imperativ der Strafgerechtigkeit (die gesetzwidrige Tödtung eines Anderen müsse mit dem Tode bestraft werden) bleibt die Gesetzgebung selber aber (mithin auch die bürgerliche Verfassung), so lange noch als barbarisch und unausgebildet

daran Schuld ist, dasz die Triebfedern der Ehre im volk (subjectif) nicht mit den Maszregeln zusammentreffen wollen, die (objectif) ihrer Absicht gemäss sind, so dasz die offentliche, vom Staat ausgehende Gerechtigkeit in Ansehung der aus dem Volk eine Ungerechtigkeit wird". M. i. ligt volgens KANT de onrechtvaardigheid in het verzaken van het talio.

Een landgenoot van ons, die in den aanvang dezer eeuw leefde, Willem de Vos leeraar der Doopsgezinden te Amsterdam¹⁾ deelt een brief mede van een krijgsman over het tweegevecht; opmerkelijk zijn de woorden (bl. 170): „Behoort er niet meer ware eer toe om een duel uit eerbied voor de wetten af te slaan, en alle gevolgen dier weigering af te wachten, dan om uit vrees voor het vooroordeel te *durven duelleeren*. Een man van ware eer kan die wel een man van ware eer aan de zijne aantasten? Het onverstand alleen kan dit voor eene paradoxe stelling houden.

Doet zulks een dronken mensch in een gezelschap, zoo is dit gewoonlijk onder zich, en het denkbeeld van gekwetste eer valt dan ganschelijk weg.

---

¹⁾ Over de tweegevechten, met goud bekroonde beantwoording van eene prijsvraag, opgegeven door het Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in 1800.

Is de belediger een schurk, zoo begrijp ik niet, hoe een schurk het zou beginnen of aanleggen, om de eer van een braaf man te krenken.

Gesteld echter, er zijn menschen, die dit kunnen veronderstellen, kan dan het bloed van een schurk eene eervlek afwassen?"

Bijkans hetzelfde zegt BERNER, betoogende dat het duel overtollig is (bl. 443). De beledigers zijn volgens hem in twee soorten te verdeelen; het zijn mannen van eer of verachtelijke wezens. Noch bij de eerste noch bij de laatste soort is het duel noodzakelijk.

Is de beledigde een man van eer, dan zal de beledigde zich met hem kunnen verstaan. Hij zal zijne belediging intrekken, zoodra hij zich van zijn onrecht overtuigd heeft.

Is de beledigde daarentegen een verachtelijk wezen, dan moet men bedenken dat eigenlijk de achtbaarheid van den belediger aan de belediging werking en gewicht verleent. Hij, die zelf veracht is, kan niemand noemenswaardige schade door zijne belediging toebrengen; zijn woord is van geene beteekenis. De beledigde kan een verachtelijk man gerust aan de gerechtelijke vervolging overlaten en behoeft zich niet te verlagen om met hem

te vechten. Van het standpunt van den beleediger moet men opmerken dat, zoo hij een man van eer heeft beleedigd, hij hem satisfactie verschuldigd is, bestaande in het geven eener verklaring, waarin men schuld bekent en het voorgevallene betreurt, maar hij is geenszins verplicht om den ander te verwonden of te dooden. Heeft men een verachtelijk persoon beleedigd, dan kan men zijn heil zoeken in de exceptio veritatis.

Dr. CARL VOLLGRAFF¹⁾ meent dat men de bepaling van de Duitsche vrijheid ten grondslag moet nemen; en deze was, gelijk ROGGE in zijn geschrift over het rechtswezen der Germanen haar beschrijft: „dasz jeder Freie thun dürfte, wozu er den Willen, und durch die Hülfe seiner Verwandten und anderer Freunde die Kraft hatte, so dasz auch sein Wort keine Herrschaft über sich anerkannte und keine Autorität ihm an Glaubwürdigkeit etwas nehmen oder geben konnte.“ Met de vrijheid was de eer onafscheidelijk verbonden. Eer de

---

¹⁾ Versuch einer Erklärung, warum bisher die Ehren duelle nicht haben unterdrückt werden können, durch Untersuchung der Frage; was eigentlich germanische Ehre Sei? Neues Archiv des Criminalrechts X bl. 185.

Germaansche volken uit hunne oude verstrooide woningen weggingen om betere jacht- en woonplaatsen te zoeken, was er bij hen ook eene soort van eer, namelijk de „unverletzbare Integrität” van hun persoon of van hunne persoonlijke heilichheid en onbevlektheid als gevolg van hunne absolute persoonlijke vrijheid, zoodat dan ook vrijheid en eer identische zaken waren.

De reden, waarom tot nu toe de duellen door strafbepalingen niet konden gekeerd worden, bestaat daarin dat „ein unbegrenztes persönliches Recht, wie Freiheit und Ehre dies sind, wenn es verletzt worden ist, keiner ritterlichen nothwendig begrenzten Satisfaction durch Geldbusse oder Strafe fähig ist, sondern es einer, dem unbegrenzten Zufall überlassenen Genugthuung oder Ausgleichung bedarf um unbegrenztes (die Verletzung der unbegrenzten Ehre) durch unbegrenztes (unbegrenztes Verlust) auszugleichen.”

Bij dit gevoelen van VOLLGRAFF over de Duitsehe eer meent HOFFMANN moet men opmerken dat naast die eigenaardige Germaansche, wilde en zelfzuchtige vrijheidsliefde, en met haar zeer nauw verbonden, ook een gevoel en eene heilige eerbiediging voor de gelijke vrijheid van anderen, als-

mede voor recht en billijkheid, aan de volken van den Germaanschen stam eigen en bij hen in kracht en zuiverheid levendig was, zooals Grieken en Romeinen nooit gekend hebben. Niet de wilde vrijheidsliefde alleen doch ook de van haar onafscheidbare, innig verbondene rechtsliefde vormt de eer van den Duitscher; zoo slechts is zij werkelijk heilig en overstraalt zij ver alle heerlijkheid der oudheid. De eer kan geene belediging aan zich laten kleven en moet voor iedere aanranding voldoening vorderen. De Duitsche rechter kan hem die voldoening niet verschaffen, omdat hij ze niet aanstonds kan toekennen; als voorbeeld hiervan diene het volgende: Een ambachtsman, die een slechten betaler maande, werd door diens zoons geslagen en gewond. Ofschoon hij kracht genoeg had om zich op eene andere manier te verdedigen, vreesde hij voor de gevolgen daarvoor en zocht voldoening bij het gerecht; het was eerst na drie jaren dat de jonge heeren veroordeeld werden verschooning te vragen. Daarom neemt de beleedigde zijn toevlucht tot het tweegevecht, om aan te toonen dat de bescherming die hem de wet verleent niet toereikend is. Maar waarom wordt hij, die het duel afslaat, door de openbare meening gelaakt?

Die afkeuring treft slechts hem, die, zonder eereverklaring af te leggen, het duel weigert en hierdoor den belceedigde dwingt, zijne eer aan de bescherming van het gerecht toe te vertrouwen. Zij treft hem slechts daarom, omdat hij de zelfbescherming der eer niet als een recht erkent, omdat hij het vooroordeel trotseert. „Auch das Vorurtheil ist ein Gesetz und eine Macht mit Strafen bewaffnet wogegen der Staat nicht zu schirmen vermag”, zegt HOFMANN bl. 242.

Een zonderling betoog over het duel vindt men ook bij den Franschen naturalist VIREY waarvan ik den inhoud hier wil mededeelen; ik behoef er voorzeker niet bij te voegen dat deze dwaze overdreven naturalistische idées zeer weinig of geene aanhangers gevonden hebben. Het is m. i. onbegrijpelijk hoe ze in het brein van een verstandig man kunnen opgekomen zijn.

Deze schrijver dan heeft ¹⁾ het duel uit anthropologisch oogpunt met de liefde in verband gebracht en in de zucht tot voortplanting het ontstaan er van gevonden. Hiermede was niet in strijd dat

---

¹⁾ Histoire naturelle du genre humain, Deel I bl. 223. Parijs 1821.

de meeste duellen om de eer worden aangegaan, „parce que l'honneur est un titre en amour pour obtenir la préférence sur ses rivaux.” Men wil opgemerkt hebben, dat bij de Noordsche volken altijd monogamie en duellen gevonden worden; dat echter bij de Mongolen, Tartaren, Turken en andere naties, bij welke polygamie heerscht, zelfs in de westelijke landen, het duel niet voorkomt. Men heeft er aan herinnerd dat zeer vele duellen daar, waar zij nu plaats hebben, door een twist om vrouwen worden aangegaan, ten minste door de gedachte om door zulk eene ridderslike handeling de vrouwen in het algemeen of ééne in het bijzonder aangenaam te zijn.

Juist die standen toch, bij welke het duel in zwang is, zijn in den regel bijzonder galant, nl. krijgslieden en studenten. (De schrijver bedoelt hier alleen of liever voornamelijk Duitse en andere buitenlandsche studenten; de Nederlandsche studenten, hoewel verre van vrouwenhaters, houden zich gelukkig minder met duellen op). Volgens VIREY is zelfs bij dieren dikwijls de liefde, of beter uitgedrukt de geslachtsdrift de oorzaak van een bloedig gevecht; wanneer men de dieren gadeslaat wordt meestal door het wijfje dat mannetje

gekozen, dat overwinnaar in den strijd is gebleven. Men zou bijna zeggen, de natuur heeft dat misschien zoo laten zijn om de rassen te veredelen, daar hierdoor meestal de sterkste dieren kroost verwekken. Ook is het misschien gegrond dat door deze gevechten de natuur bij de jonge dieren den pas ontwaakten lust zoekt te temperen, daar zij in de gevechten niet zijn opgewassen tegen ouderen. Het is dus niet vreemd dat, even als de wijfjes in het dierenrijk, ook de vrouwen dikwijls de voorkeur geven aan de moedigste mannen."

Voor het beste middel om het duel tegen te gaan houdt BECCARIA met anderen, den uitdager (meestal is dit de beleedigde) die tot het duel aanleiding gegeven heeft te straffen en hem onschuldig te verklaren die zonder zijne schuld gedwongen was zijne eer te verdedigen, die de wet niet genoeg beschermt, en te toonen aan zijne medeburgers dat hij de wet kan achten maar de menschen niet vreest. Hij zegt (bl. 114) „Non e inutile il ripetere cio che altri hanno scritto, cioè, che il miglior metodo di prevenire questo delitto, e di punire l'aggressore, cioe chi ha dato occasione al duello, dichiarando innocente chi senza sua colpa, e stato costretto a difendere ciò che le leggi attuali non assicurano,

cioe l'opinione, ed ha dovuto mostrare a suoi cittadini che egli teme le sole leggi, e non gli uomini" DE VAUX ¹⁾) acht het eene onmogelijkheid dat de wetgeving in staat is zoo tegen alle aanranding der eer te waken, dat het duel niet meer noodig zal zijn. „Hat jemand dich durch beleidigende Worte angegriffen, hat er sein Schwert gegen dich gezogen, hat er selbst dein Blut vergossen kannst du dich nimmer wieder ihm nähern, er kann noch dein Freund sein. Hat er aber bösslicher Weise dein Geheimniss verbreitet, hat er durch Verrath dein Herz verwundet, nie wird er dein Freund sein. So spricht die heilige Schrift. Jene Verletzung des Geheimnisses, jene Verwundung des Herzens durch Verrath können nie ohne neue Verbreitung des Geheimnisses, ohne eine nog viel grössere Oeffentlichkeit der Sache darüber erkennen, und ihre Prüfung des Vergehens würde daher nur die Kränkung des Beleidigten vermehren.

Noch andere Thatsachen gehören in die nämliche Kategorie obwohl sie nicht so genau mit der Existenz der bürgerlichen Gesellschaft zusammenhän-

---

¹⁾ Kritische Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes II bl. 97.

gen. In den Staaten der heutigen Welt bestehen überall Familienverhältnisse; ausser den Pflichten gegen das Vaterland hat der Mann auch Familienpflichten zu erfüllen; neben der begeisterten Liebe des Vaterlandes glänzt, weniger lebhaft, aber eben so rein, die Liebe zu Weib und Kindern. In diesen letzteren Hinsicht tritt unbestritten der bekannte Grundsatz ein, dasz das innere Familienleben vermauert sein muss, ein dichter Schleier muss das Ehebett und das Lager der Jungfrau umgeben. Wollte der Familienvater diesen Schleier zerreißen, um denjenigen der ihn auch nur angetastet hat vor die Gerichte zu ziehen so würde er das ganze Familienverhältniss zerstören."

Daar nu op iedere slechte daad straf volgen moet en in den staat geene private wraakneming kan geduld worden, was het duel het eenige dat genocmde beginselen in harmonie kan brengen.

HOFMANN¹⁾ brengt tegen DE VAUX in het midden, dat het nauwelijks was te herinneren dat hij de leer van het christendom vergeet, hetwelk de bestraffing der niet onder de rechtsregelen val-

---

¹⁾ Ueber Zweikampf und Ehrengerichte, Zeitschrift für deutsche Recht und deutsche Rechtswissenschaft IX. bl. 233.

lende vergrijpen (zonden) aan Gods rechtvaardigheid voorbehoudt; zijne gelijkheidsleer zou rechtstreeks tot eene aristocratie van het zwaard, tot een nieuw vuistrecht voeren.

Te Rome hebben volgens DE VAUX geen duellen plaats, daar kent men slechts sluipmoorden en dagelijks is de justitie wegens den naam en den rang van den beklagde gedwongen werkeloos te blijven. HOFMANN is dit niet met hem eens, hij zegt: wat DE VAUX van de menigte sluipmoorden vertelt bij de naties, waarbij de duellen zeldzamer zijn, zou dan eerst afdoende zijn, wanneer deze in die maatschappelijke kringen voorkomen, waar bij ons (Duitschland) de duellen bij voorkeur plaats hebben.

In Italië is sedert echter het duel weder in zwang gekomen. Immers in Juni 1864 stelde de senator CASATI in den Italiaanschen senaat voor: de regeering moest, in aanmerking nemende dat *de duellen helaas zoo toenamen* er voor zorgen dat de bestaande wetten strenger werden toegepast. Tegelijkertijd vroeg de Heer MANZO MACCHI in de kamer der afgevaardigden, dat alle in het wetboek opgenomen bepalingen tegen het duel zouden opgeheven worden, daar het tweegevecht nooit door

de wetten kon gekeerd worden; het kon slechts wijken voor betere opvatting van eer en recht en mildere zeden.

In de Allgemeine Zeitung van 3 Maart 1869 leest men dat de duelwoede, waarvan het nieuwe Italië bezeten is, toen weder eenige slachtoffers gemaakt had. De duellen waren toen zoo talrijk en hevig dat men genoodzaakt was er een symptome in te zien, dat het verjongde Italië in het tijdvak van jongensachtigen vechtlust was getreden.

DE VAUX verhaalt ons verder dat ook sluipmoorden in Spanje meer voorkwamen sedert dat land zijn ridderlijke zeden verloren had. Hij vindt het jammer dat de oude Romeinen niet gekend hebben „jenes Gesetz der allgemeinen Gerechtigkeit welches, nach dem Ausdruck eines Pairs von Frankreich, alle grenzen des Ranges und des Vermögens uoberschreitet, den Mächtigen zwingt, dem Schwachen zu Rede zu stehen und dem Beleidiger keine Hoffnung der Straflosigkeit übrig lässt.”

Zonderlinge redenering; iemand heeft mij zwaar beledigd, daarom moet ik, daar men mij uitlacht, zoo ik den belediger voor den rechter roep, en mij bespot en soms burgerlijk dood verklaart, wan-

neer ik hem niet uitdaag, hem de gelegenheid geven mij te dooden of te verminken; hoe dikwijls bovendien gebeurt het toch dat juist de belediger, misschien omdat hij kalmer is, ongedeerd het kampterrein verlaat. Daar toch een van beiden onrecht moet hebben en, natuurlijk volgens de meening van den uitdager, de uitgedaagde dit heeft, zoo is het eene zonderlinge satisfactie dat de beledigde bij het geleden zielsverdriet nog aan lichamelijk leed moet blootgesteld zijn en soms het bestaan van vrouw en kinderen aan het toeval moet overlaten.

In het 10de deel van het *Kritisches Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes* (bl. 353) deelt de VAUX eene beschouwing mede van CUVIER waardoor hij in den Staatsraad de aanneming van het ontwerp van den minister BARTHE belet had.

„In den tijd toen alle vrije mannen gewapend gingen, ontstond de gewoonte der wederkeerige achting, en toen de regel aangenomen was, dat men niet ongestraft iemands uitdaging mocht afwijzen, werd ook diegene die zich tegen de zwakheid der vrouwen, kinderen, grijsaards of geestelijken (toen de eenige beoefenaars der wetenschap-

pen) een onrecht veroorloofde, als laf en eerloos gebrandmerkt. Zoo ontstonden allengs de begrippen der ridderlijkheid die de uitoefening van geweld naar de wetten der rechtvaardigheid en der eer begonnen te regelen."

De Fransche hoffelijkheid met de Romeinsche grofheid vergelijkende, vraagt CUVIER of er tegen de dreigende aanmatiging van laatsgenoemde een andere dam bestond dan het duel.

Volgens zijn gevoelen was het duel niet slechts *niet* door de wetten te straffen, maar hij aarzelde zelfs het duel aan te merken als iets dat op zich zelf slecht is.

Onlangs is het studenten-duel in den Pruissischen landdag besproken. ¹⁾

REICHENSPERGER uit Keulen wil dat het duelleeren op de universiteiten ten strengste gekeerd worde. Reeds dikwijls hadden niet gevaarlijke duels eene gevaarlijke wending genomen, waarin het op leven en dood gaat. Men zegt dat de tweegevechten ook hunne goede zijde hadden, dat zij noodzakelijk zijn om de zoogenaamde Holzereien te keeren. In dat geval moest het echter met de

---

¹⁾ Cölnische Zeitung van 14 December 1880.

zedelijke rijpheid zonderling gesteld zijn, wanneer de dragers dezer rijpheid met stokken of vuisten op elkander zouden losgaan.

De cultusminister VON PUTTKAMMER erkent dat in betrekking tot de mensuren een zeker exces plaats heeft; hij wil hier in het geheel niet uitmaken of de Deutsche jongelingschap der hoogeschoolen moest blijven bij de oude zeden om eerezaken met de wapenen te beslechten, maar dat houdt hij zeker voor haar plicht de onbehoorlijke en in het geheel niet met het eigenlijke doel noodwendig verbondene uitoefening dezer mensurpraxis te beperken, voor zoover hij in staat is. In beginsel schijnt mij de Heer VON PUTTKAMMER, voor zoover ik weet een zeer kalm man, met het duel ingenomen te zijn. DR. KIRCHOW meent dat uit deze richting op het ideale ook de mensur ontstaat; de Deutsche jongeling stelt altijd zijne eer op den voorgrond en wordt daardoor zóó prikkelbaar dat hij gestadig om zich heen slaat. Daar de duellen in het algemeen met de noodige voorzorgen voorzien zijn, kan men ze wel dulden, maar streng toezicht en zelfs straf was noodig op die uitdagingen tot duellen, die klaarbijkelijk op onzedelijke motiven berusten.

In Duitschland worden de studenten, zegt HEINE ¹⁾ geroegeerd door hun overoud Wetboek, dat Comment heet en in de leges barbarorum eene plaats verdient. „Den ganzen sogenannten Comment,” zegt BEMPERLEIN ²⁾, „hielt ich nämlich von jeher für den abominabelsten Usinn, verderblich für die Gesundheit, viel verderblicher aber noch für die jungen Gemüther, ihr eigenes Denken und Fühlen heroisch dem Moloch eines barbarischen Ehrenbegriffs der lächerlichsten Caricatur eines Codex der Moral, der je erfunden ist, zu opfern.”

Welken omvang bij onze Duitsche bureu de zucht om te duelleeren heeft, zien wij uit de omstandigheid, dat VON BISMARCK gedurende zijne drie semesters te Göttingen over de twintig duellen gehad heeft. Toen VON BISMARCK in 1865 minister-president was, vond hij zich door een gezegde in de Kamer van Professor VIRCHOW beledigd en deed dezen den eisch zijne woorden in te trekken of hem „anderweitig Genugthuung zu geben.” De afgevaardigde VON FORCKENBECK

¹⁾ Harzcise bl. 2.

²⁾ SPIELHAGENS problematische Naturen cap, 7.

(thans burgemeester van Berlijn) bracht de zaak in het huis der afgevaardigden ter sprake. Hij wilde niet onderzoeken, zeide hij ¹⁾, in hoever iemand tot eene handeling kan gedwongen worden, die door de wet, de zedeleer en de maatschappelijke opvatting (gesellschaftliche Anschauung) verboden is; hij wilde echter uitspreken, dat de eer van den minister met zijn verschijnen in de Kamer onder de orde er van staat, en dat daarom een afgevaardigde zijne plichten zou schenden, wanneer hij buiten het huis der afgevaardigden een twist wilde uitmaken, die door uitingen van de tribune gesproken, was ontstaan.

De minister van oorlog VON ROON was van een ander gevoelen; „in seiner doppelten Eigenschaft als Abgeordneter und Minister muss er aber gegen die Meinung protestiren, dasz die persönliche Ehre Jedes im Hause Anwesenden nur der Geschäftsordnung gemäsz zu wahren sei. Die persönliche Ehre sei das Schönste des Menschen, dessen Sicherung ihm allein obliege, und keine

---

¹⁾ Volgens een bericht in de Augsbursche Allgemeine Zeitung van 10 Juni 1865, N°. 161.

Macht der Erde Könne Jemanden über eine ihm widerfahrene Beleidigung hinwegsetzen."

VIRCHOW had den moed den ijzeren graaf en het sterke vooroordeel te trotseeren door het duel niet aan te nemen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Strafbaarheid van het Duel in het vroegere recht.

Ofschoon de Romeinen het eigenlijke duel niet kenden, en derhalve in hunne wetten ook geen strafbepalingen daartegen kunnen bestaan, zoo hebben toch verscheidene vroegere schrijvers getracht argumenten vóór en tegen de strafbaarheid van het duel uit verschillende bepalingen van het Romeinsche recht af te leiden.

Men heeft zich b. v. op L. 14. § 6. Dig. de bonis libertorum (l. 38. t. 2) beroepen (Si libertus majestatis patroni filium accusavit et patroni filius calumniae eum capitis puniri desideravit, non debet repelli hoc edicto, idem puto et si ab eo petitus retorsit in eum crimina, ignoscendum cum est ei, si voluit se ulcisci provocatus) om de straffeloosheid

aan te toonen, die echter uit dezelve niet blijkt, daar hier van verhandelingen in rechte sprake is. Even weinig kan men zich vóór de strafbaarheid op l. 3. § 6. Digest de bonis eorum, qui ante sententiam (48,21), beroepen, (an is, qui sibi manus intulit et non perpetravit, debeat puniri, quasi de se sententiam tulit, nam omnimodo puniendus est, nisi taedio vitae vel impatientiae alicujus doloris coactus est hoc facere, et merito si sine causa sibi manus intulit, puniendus est, qui enim sibi non pepercit, multo minus alii parcet.)

Men moet dan in het duel eene poging tot zelfmoord zien, of zoodra alii non parcet eene straf toepassen.

In deze wet wordt in den zelfmoord, buiten het geval van taedium vitae, dat hem het leven ten last is, eene bekentenis der ten laste gelegde misdaad gezien, zoodat de verbeurdverklaring, waartoe hij anders veroordeeld werd, toch plaats zal hebben.

Reeds in de glossa op (al. 7. § 4) D 9, 2. Si quidem in publico certamine alius alium occiderat, cessat Aquilia, quia gloriae causa et virtutis, non injuriae gratia videtur damnum datum, vinden wij dat men zich op dezen § beriep, om aan te toonen

dat de duellen in het Romeinsche recht niet verboden zijn. In het Kanonieke recht vindt men verscheidene bepalingen, volgens welke het duel gestraft moet worden; deze bepalingen hebben echter hoofdzakelijk betrekking op den gerechtelijken tweekamp.

Om de strafbaarheid aan te toonen beroept zich P. VOET o. a. op *lex unica codicis*, *Ut armorum usus inscio principe interdictus sit* (11. 46), waar de keizers VALENTINIANUS en VALENS bepalen, *nulli prorsus nobis insciis, atque in consultis quorumlibet armorum novendorum copia tribuatur*, en op *novella 85 principium*.

Het corpus juris Canonici behelst een bijzonderen titel over de duelleerende geestelijken (de *clericis pugnantis in duello*) het bepaalt echter alleen discipline straffen voor geestelijken.

Volgens het Concilium Tridentinum zijn de tweegevechten eene uitvinding van den duivel; de duellanten werden met excommunicatie bedreigd en aan de gevallen en in het duel wordt eene kerkelijke begrafenis geweigerd.

Wij lezen in den aangehaalden titel eene bepaling van ALEXANDER III luidende:

Verder, wannecr een clericus iemand vrijwillig een duel heeft aangeboden, of het aangebodene heeft

aangenomen, hetzij dat hij won of overwonnen was, dan moet hij volgens het gestrengte recht afgezet worden, maar hoe groot ook hierin het exces is, dan zal hem zijn bisschop, medelijden met hem hebbende, van de afzetting kunnen bevrijden, mits door het duel geen levensverlies of verwonding heeft plaats gehad.

Men leest nog in denzelfden titel een schrijven van CELESTINUS III als volgt:

„De Presbyter HENDRIK heeft ons ootmoedig medegedeeld dat hij met een leek wegens een diefstal in het wereldlijke gerecht is verschenen en, omdat zijn getuigen ontbraken, had hij, volgens de slechte gewoonte van het land, een pugilis (kampvechter) gesteld, die den schuldige zoozeer met slagen heeft verwond dat hij gedwongen was den geest te geven. Daar gij (het schrijven was tot een Bisschop gericht) ons hierover raad hebt gevraagd, verwijderen wij door dit antwoord uw twijfel, en zeggen dat zulke pugiles als werkelijke moordenaren te beschouwen zijn, en dat de genoemde presbyter, alhoewel hij niet zelf, maar een ander voor hem in duel heeft gevochten, niet meer in de heilige orde dienst mag doen, gelijk de instellingen der heilige canones bepalen. Er is geen twijfel of een

doodslag heeft plaats gehad, zoowel door de daad als door het voornemen, hetzij bij aanval of verdediging; maar er mag echter met dien presbyter, wat de uitkomsten betreft genadig gehandeld worden." Hier wordt dus het duel alleen aan de geestelijken verboden en het stellen van een pugilis eene *prava terrae consuetudo* genoemd. Er ligt hierin nog geene stellige afkeuring van het kampen, doch in het decreet van Paus NICOLAAS ¹⁾ wordt gezegd: de *monomachia* nemen wij in de wet niet op, daar wij haar niet voorgeschreven vinden, alhoewel wij lezen dat eenigen haar hebben aangegaan, b. v. de heilige David met Goliath volgens de heilige geschiedenis, maar nergens vinden wij, dat de goddelijke autoriteit bepaald had, dat zij als wet zou gelden, zoodat de duellanten moeten worden beschouwd als God verzoekende. Hierin ligt eene afkeuring van het kampen in het algemeen, niet alleen voor de geestelijken maar ook voor de leeken, al is voor dezen geene straf bepaald, hetgeen, gelijk wij gezien hebben, door het Concilium Tridentinum is geschied.

In bijna alle landen werden bijzondere strafver-

---

¹⁾ Pars II, Causa II, Quaestio IV. Caput 22.

ordeningen tegen het duel uitgevaardigd, die meestal buitensporig gestreng waren en daarom slecht gehandhaafd werden. Tot illustratie kan ik niet nalaten hier eene enkele dier buitensporige bepalingen te vermelden. Die van het *Reichsgutachten van 30 Juli 1668* zegt: „De uitdager zal, alhoewel het *Balgen oder Kugel wechseln* geene plaats heeft, ipso facto zijne eer verloren hebben, en worden uitgebannen of naar omstandigheden aan lijf of leden gestraft. Dezelfde straf zal ook de Provocati straffen, wanneer zij opkomen, de secondanten, die nog scherper gestraft worden, item die zich tot het uitdagen of cartel-dragen laten gebruiken. De straf van den doodslag zal hij ondergaan, die iemand in het duel doodt, en de verslagene mag niet in de kerken of op kerkhoven worden begraven. Dit ontwerp werd door een keizerlijk Commissionsdecret v. 22 Sept. 1668 bevestigd, werd in eenige territorien afgekondigd en gaf in andere aanleiding tot publicering van zoogenaamde duelmandaten. Het Preussische algemeene Landrecht bedreigt nog het duel met zwaard en rad; het beeld van den ontvluchten duellist moest aan de galg gespijkerd worden; wanneer de dood niet gevolgd was zoude de straf bestaan in vestingstraf van tien jaar of altijdurende,

benevens verlies van adel en eererechten. Al deze bepalingen werden, door de nooit geweigerde gratie, slechts ijdele klanken „wie das natürliche Loos aller terroristischen Strafgesetze ist” zegt BERNER ¹⁾.

Deze zegt ook (bl. 445) „es giebt nichts Unweiseres als das Duell mit Mord und Todtschlag auf gleiche Linie zu stellen. Es giebt nichts Abgeschmackteres als den Duellanten für ehrlos zu erklären und ihm das ehrliche Begräbnisz zu verweigern. Es giebt nichts Verkehrteres als die Strafe gegen die Sekundanten noch schärfer zu wollen.”

In ons vaderland zijn ook tallooze Placaeten tegen het tweegevecht verschenen. Bij voorbeeld 3 Juli 1627 en 1 Juli 1637 werd een Placaet uitgevaardigd tegen de duellen der militairen. In articul II daarvan wordt echter in sommige gevallen het duel voor den militair voor volstrekt noodzakelijk gehouden, om in zijn geschonden eer hersteld te worden. Ofsehoon het duel dus in dien tijd in sommige gevallen voor militairen geoorloofd was, zoo was dit niet alzoo voor gewone burgers; wij lezen toch in het Placaet van 22 Maart 1657 „dat

¹⁾ Lehrbuch des Deutschen Strafrechts bl. 472.

het hen generalijk verboden was iemand in duel te roepen, of te doen roepen, of geroepen zijnde, die uitdaging aan te nemen, met toesegging van ter bestemde tijd en plaetse te verschijnen, 't zij dat die plaats gesteld worde binnen of buiten de Provincie van Holland op poene, dat hij, die daeraen schuldig sal worden bevonden, 't zij hij beroepen zij, of hebbe doen beroepen, of soodanigh eene beroeping mocht hebben aangenomen, verklaart sal worden vervallen van alle Ampten, Officiën, Digniteiten, ofte Praeëminentien, indien hij eenige heeft, of anders dat hij sal worden verklaart tot geene Ampten, Officiën, of Digniteiten admissibel, en dat hij darenboven in zijne goederen zal worden gemulcteert, naar exigentie van saaken."

Voorts bepaalt dat Placaet dat ook alle seconden of anderen, die eenige boodschap van den uitdager aan den uitgedaagde hebben overgebracht, op dezelfde wijze zullen gestraft worden.

Zoo iemand in het duel wordt om het leven gebracht of ten gevolge cener daarin bekomen verwonding komt te overlijden, bepaalt het Placaet dat het lijk niet bij dag, maar des avonds of des nachts zal worden begraven, zonder dat het door iemand zal mogen worden gevolgd, dan alleen door die

personen, welke met de ter aarde bestelling belast zijn, op boete van honderd gulden. Voorts wordt, eveneens op boete van honderd gulden, verboden het dragen van blazoenen of familie wapen vóór of bij het lijk, of die te hangen in de kerken of vóór het sterfhuis.

Dit alles schijnt betrekking te hebben op het geval dat de uitgedaagde en niet de uitdager is gevallen in het gevecht; want wordt de verslagene bevonden de oorzaak van den twist (auteur van de querelle en appellant) te zijn geweest dan gebiedten de Staten „dat desselven doode lichaem tot een publicq scandaal voor seekeren tijd, ter arbitragie voor den Rechter, op 't schavot, of de plaats, alwaer men gewoon is openbaerlijk de executiën van de justitie te doen, aen een pacl, of op eene andere schandelijke maniere, voor al de wereld tot een spectacul zal worden ten toon gesteld.”

Hij, die in een duel iemand heeft gedood, hetzij hij uitdager of uitgedaagde is, wordt in ieder geval met den dood gestraft.

Om ook de oorzaken der duellen tegen te gaan, verbieden de Staten met bedreiging van strenge straffen „alle hunne ingesetenen en ondersaeten van wat staet, conditie ofte qualiteit die souden

moogen sijn, malkanderen met scheltwoorden, ofte injuriën, uit te maaken, veel min te souffleteeren, slaen ofte schoppen."

Het Placaet tegen de duellen der militairen van 31 Maart 1684 was voor dezen vrij wat strenger. Hierin wordt, om hen te genezen van het valsche denkbeeld omtrent „het point van eere" niet slechts *verboden* elkander met woorden of daden te beledigen, maar *geboden* dat, zoo zulks toch gebeurt, de beledigde zich terstond adresseert aan de militaire justitie om er recht over te verzoeken. In het tweede articul van dit Placaet wordt uitdrukkelijk verklaard, dat de Capitain Generaal „deese daed zal houden voor een effect van de gehoorsaemheid, die de militairen hem schuldig zijn, en dat deselve conform is, niet alleen met het devoir van een goed Christen, maer ook met de oprechte maximen van waare eere en kloekmoedigheid." De belediger wordt natuurlijk met strenge straffen bedreigd en is ook verplicht „gelaedeerden publicque reparatie en satisfactie te doen op sijne kniën." In het vijfde articul wordt gezegd dat zoo iemand, die zich beledigd acht, een ander uitdaagt, hij vervallen zal zijn van ooit eenige satisfactie te genieten en daarenboven zal verklaard

worden „inhabil” en van alle waardigheden zal worden ontzet.

In het zesde en zevende articul worden secundanten en carteldragers met geesseling en andere zware straffen bedreigd. In het achtste articul lezen wij dat, zoo de partijen op de bepaalde plaats kwamen om in duel te vechten, en hun geweer tegen elkander trokken, zij beiden zonder genade met den dood en confiscatie van al hun goederen zullen gestraft worden, zelfs in het geval, dat geen van beiden gekwetst of gedood werd. Deze straffen zijn ook toepasselijk op secondes of op hen die bij het duel geassisteerd hebben.

Het Placaet wordt in het elfde articul besloten met de bepaling dat zoo men „wegens hier gereesen quaestien ofte krakeelen” met elkander mocht overeenkomen, om die buiten de legers of het gebied van den staat, door een duel te beslissen, zoodanige personen op dezelfde wijze zullen worden gestraft, als of het in de vereenigde Nederlandsche Provinciën of legers van den staat ware voorgevallen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Het duel in den Code Pénal en het noodzakelijke der strafbaarstelling.

Vermits in den Code Pénal geene bijzondere bepalingen betreffende het duel zijn opgenomen, is de vraag ontstaan of duel strafbaar is. Die vraag is in zeer verschillenden zin beslist. Nadat in 1844 (28 Maart) de krijnsraad de gedaagden E. J. v. L. D. J., die zijn tegenpartij in een duel gedood had, en zijne getuigen W. J. K. en A. J. P. R. vrijgesproken had van de respectivelijk tegen hen ingebrachte beschuldiging ter zake van moedwilligen manslag en medeplichtigheid aan dat misdrijf, verklaarde daarna het Hoog Militair Gerechtshof hen schuldig aan *vrijwilligen manslag met verzachtende omstandigheden*.

Bij doodstraf waren geene verzachtende omstan-

digheden toegelaten; dus zag het Hof bij de nederlaag in het duel geen moord. Was bij de meurtre de wil om te dooden geen vereischte en die om te verwonden toereikende, dan geldt dit zelfs bij assassinat, wat een meurtre is met préméditatione of guet-à-pens begaan, dat is: de wil tot die daad, die anders meurtre daarstelt, moet in koelen bloede zijn uitgevoerd.

Het kan ook zijn, dat het Hof bij moord het voornemen om te dooden eischte en bij meurtre met den animus vulnerandi genoeg nam. Het was er om te doen om te kunnen toepassen de verzachtende omstandigheid, „dat de verslagene vrijwillig tot het gevecht was toetreden, en eindelijk, dat op al de gedaagden (officieren) kennelijk de openbare meening had gewerkt, in zooverre zij het tweegevecht begunstigt; immers dat, hoe ongeoorloofd ook, in meer dan een opzicht, zoodanig gevecht moge gekeurd worden, in de samenleving, naar de schatting van velen, voornamelijk in bepaalde standen en leeftijden, oneer op hen rust, welke voor zich of anderen hoon verduren, zonder zich te doen gelden, en welke, in zoo verre de wet hun geen genoegzamen waarborg en geene toereikende bescherming aanbiedt, niet

zelfs lijf en leven wagen, ten einde zich te handhaven" 1).

De Krijgsraad had bij de vrijspraak de volgende overwegingen aangenomen: „overwegende dat de door den gedetineerde gepleegde manslag geenszins het gevolg geweest is van eene vrijwillige handeling van zijne zijde, maar van eene daad, waartoe hij door eene zedelijke overmacht was gedwongen geworden; overwegende dat het omtrent het duel bestaande vooroordeel nog zoo sterk in de zeden is ingeweven, dat hij, en vooral de militair, die zich daaraan onttrekt, algemeen een vermoeden van lafhartigheid op zich laadt, dat hem aan de minachting van zijne meerderen en kameraden blootstelt en zijne geheele militaire loopbaan twijfelachtig en onzeker kan doen worden; overwegende dat de gedetineerde alzoo door eene zedelijke overmacht, door eene kracht, waaraan hij geen wederstand bieden kon, tot het noodlottig feit is genoodzaakt geworden, en dat dit feit derhalve, ingevolge de bepalingen van art. 64 van het algemeen Wetboek

---

1) Mr F. PELS RIJCKEN, Pleitrede over de Rechtsvraag of het duel met zijne gevolgen bij de bestaande wetten is voorzien, gehouden voor het Hoog Militair Gerechtshof den 22sten en 23sten Mei 1844.

van Strafrecht, niet als misdraad of wanbedrijf kan beschouwd worden.

In het arrest van den Hoogen Raad van 17 September 1856 werd het verzoek in cassatie verworpen van den Procureur-Generaal bij het Provinciaal Gerechtshof te Utrecht tegen een arrest van datzelfde Hof in raadkamer vergaderd, van den 25 Augustus 1856, waarbij is bevestigd het bevelschrift van de Arrondissements Rechtbank te Amersfoort, van den 20. dierzelfde maand, bij hetwelk is geweigerd het tegen de beklaagden Baron v. B. eerste Luitenant bij het bataljon Mineurs en Sappeurs in garnizoen te Utrecht, en S. Baron v. W. R. student in de rechten te Utrecht gevraagde bevel van gevangeneneming, ter zake van poging tot manslag, en verklaard dat er geen grond is te dezer zake voort te procederen, met verwijzing van den eersten beklaagde, ter zake der door hem toegebrachte verwonding naar den bevoegden rechter. Gelet op den memorie door den Procureur-Generaal bij het Provinciaal Gerechtshof in Utrecht ingediend, waarbij als middel van cassatie wordt aangevoerd verkeerde toepassing van de art. 84 en 85 van het Wetboek van Strafrecht en schending van art. 88 van hetzelfde Wetboek, alsmede van de artt. 2,

295 en 311 van het Wetboek van Strafrecht, en wel omdat ten onrechte in deze zoude beslist zijn, dat tegen de aan de beide beklaagden ten laste gelegde poging (tot manslag, en alzoo tot misdaad) geene strafbepaling bestaat, naardien hier en bij elk tweegevecht, waarbij partijen met de wapens in de vuist tegenover elkander staan en dezelve gebruiken, het karakter zoude blijven bestaan (onverschillig welke de uitslag zij) van poging tot manslag, terwijl geene der partijen tot dien strijd zou kunnen komen, zonder te weten dat hij in de noodzakelijkheid kan gebracht worden, om bij aanval of verdediging, door het gebruik maken van zijn wapen, aan zijne tegenpartij het leven te ontnemen, en het juist die mogelijkheid is, welke aan zijne daad het kenmerk zoude geven van poging tot manslag.

De verwerping van het beroep in cassatie geschiedde: overwegende dat, wat de daadzaken betreft, door den rechter beslist is dat er in deze genoegzaam gronden van bezwaar aanwezig zijn, als zoude de eerste beklaagde, ten gevolge van een tusschen beide beklaagden ontstanen twist, laatstgenoemden tot een tweegevecht hebben uitgedaagd, en beiden daarop zich naar de heide heb-

ben begeven met sabels gewapend, en aldaar een gevecht hebben aangegaan, met dien uitslag dat de eerste beklagde den tweeden eene vleeschwonde aan den rechterarm zoude hebben toegebracht; overwegende, dat wijders verstaan is dat er in casu geene aanwijzing is dat het doel bestaan heeft tot het plegen van manslag of eenige andere misdaad, maar dat veelmeer uit onderscheidene omstandigheden het tegendeel is op te maken;

Overwegende dat bij het thans nog in werking zijnde strafwetboek het tweegevecht op zich zelf en als zoodanig niet onder de misdrijven wordt opgenoemd, en dat alleen de gevolgen van een tweegevecht onder de toepassing van dat wetboek kunnen vallen;

Overwegende dat, wat betreft de vraag of in elk tweegevecht reeds het kenmerk van poging tot manslag opgesloten ligt, tot het strafbare van dusdanige poging in de eerste plaats vereischt wordt het opzet om te dooden, en dat alleen door den *judex facti* kan worden beoordeeld welk het doel van den dader geweest is en of het voornemen bestaan heeft om den dood te veroorzaken.

Even verschillend als bij ons de gevoelens over het straffen van het tweegevecht zijn, is het ook daarmede gesteld in het vaderland van den Code

Pénal. In 1819 b. v. werd Mathieu Brutus Casselle door het hof van Toulouse verwezen naar het Hof van Assises van de Haute-Garonne om terecht te staan wegens „*homicide volontaire* commis sur la personne de Ferret.” Toen hierop Casselle in cassatie kwam, werd dit arrest van het Hof geannuleerd, o. a. met het oog op het decreet van 29 messidor an II, wat bepaald had dat de wetten geene enkele bepaling bevatten, die toepasselijk was op het duel. De vernietiging van het arrest geschiedde voorts op grond dat art. 295 noch 304 van den Code Pénal, noch eenig ander artikel van dat wetboek, betrekking hebbende op homicide, meurtre en assassinat, toegepast kunnen worden op hem, die bij een duel, waar de kansen gelijk staan, zijn tegenstander heeft gedood, zonder *déloyauté* ou perfidie.

Van dezelfde gedachte was het hof van cassatie bij verschillende andere arresten. Van af het jaar 1828 echter erkende dat Hof dat manslag, begaan in duel, het karakter had van een quasi delict en de oorzaak kon zijn van „*réparations civiles*”.

Het Hof van Assises der Ardennen had in 1827 JEAN BAPTISTE LE LORRAIN en MARGUERITE CAPITAINE LE LORRAIN zijne moeder veroordeeld, als civil verantwoordelijk, tot vergoeding van kosten,

schade en interessen aan de weduwe GAREL en haar zoon, omdat in een duel LE LORRAIN GAREL, den vader, had gedood. Het beroep in cassatie van LE LORRAIN en zijne moeder werd verworpen „attendu que LE LORRAIN fils a été mis en accusation et traduit à la cour d'assises pour homicide volontaire; que la cour d'assises était compétente pour statuer sur l'action civile, puisque cette action était la suite d'une accusation sur un fait, réputé crime par la loi, enz.

Hetzelfde geval deed zich voor in 1836 voor de chambre der requêtes. Het verzoek van cassatie was tegen een vonnis van het Hof te Bordeaux, dat den graaf de Lamarthonie had veroordeeld tot vergoeding van kosten, schade en interessen, wegens het dooden in een duel van Jules Baudet. Na in welsprekende bewoordingen het tweegevecht te hebben afgekeurd, en tot de verwerping van het beroep geconcludeerd te hebben eindigde de procureur-generaal DUPIN alzoo: „Je désire que la question se produise devant la Cour; qu'elle s'y produise nettement; je la traiterai non plus à l'improviste; comme aujourd'hui, mais d'une manière plus complète et plus étendue; j'appellerai sur elle tout votre examen; nous détruirons ainsi

le préjugé fatal, qui a pu s'attacher à une jurisprudence trop peu réfléchie.

Het volgende jaar werd deze bekwame man in de gelegenheid gesteld zijne belofte gestand te doen. Het Hof van Orléans had in 1837 verklaard dat er geene reden bestond om Charles Henri Joseph Pesson te vervolgen wegens homicide volontaire, daar hij Narcisse Baron in een duel had gedood. Het openbaar ministerie voorzag zich in cassatie tegen dat arrest en de Heer DUPIN kwam dit beroep ondersteunen, en beantwoordde op uitstekende wijze alle argumenten tegen de meening, die hij verdedigde. Het betoog van DUPIN bracht een grooten omkeer te weeg in de meeningen omtrent het duel.

Geheel afgescheiden van de vraag of het duel volgens den Code Pénal strafbaar is als assassinat, meurtre of coups et blessures, is echter de vraag of het wenschelijk is dat het zoo strafbaar is. Over de wenschelijkheid in het algemeen om het duel strafbaar te stellen bestaat tegenwoordig weinig of geen verschil van gevoelen meer. In eene geregelde maatschappij is het in onzen beschaafden tijd niet mogelijk het duelleeren ongestraft te laten. De wetgevers zijn dus verplicht al het mogelijke

te doen om dit overblijfsel der middeleeuwen te trachten uit te roeien, dat bij ons niet meer te huis behoort. Meer en meer helt men over tot het gevoelen dat het wenschelijk, ja rechtskundig noodig is het duel als een delictum sui generis te beschouwen en te straffen.

Geheel eens zijn wij het met Mr. W. C. E. DE GEER dat in eene strafwetboek een strafwet tegen het tweegevecht noodig is.

Deze zegt in zijne brochure ¹⁾ dat zulk eene wet heilzaam, rechtmatig en noodzakelijk is, omdat zij, beschermend voor allen, misdaden zoo als verwondingen, ja zelfs manslagen, zal voorkomen, en vele onheilen afwenden. „Zij zal hem, die anders tot het tweegevecht zou overhellen, en hetzelfde noodzakelijk beschouwen, tot nadenken brengen. Daardoor zal hij inzien, of zijne vrienden zullen het hem onder 't oog brengen, dat hij eene roekelooze daad gaat ondernemen, waardoor hij niet alleen zijn belediger maar ook zich zelve en zijne betrekkingen in een zeker ongeluk kan storten. De wet tegen het duel zal den stillen burger die, zich

---

¹⁾ Is eene strafwet tegen het duel noodzakelijk? Utrecht 1836 bl. 30.

dikwijls niet boven het vooroordeel kunnende verheffen, uit vrees van bij sommigen in minachting te geraken, tot het duel zoude overgaan, beschermen.”

Volgens den zoo even aangehaalden schrijver (bl. 20) kan men zich niet op het moderamen *in culpatæ tutelæ* (noodweer) beroepen, want indien men in het duel zich zelve verdedigt, dan is men ook gelijktijdig de aanvaller, wiens doel het is zijne tegenpartij van het leven te berooven.

Dit doel blijkt bij de meeste duellen niet; slechts bij een duel à mort, dat toch gelukkig tot de zeldzaamheden behoort.

Men zal misschien zeggen dat hier een *dolus indeterminatus* plaats heeft, zoodat, wanneer de schromelijkste gevolgen plaats hadden, zij ook gewild waren, maar bleef het duel bij verwonding, dan is aan geene poging tot assassinat of meurtre te denken; had geene verwonding plaats, dan kan in het geheele geen straf plaats hebben, daar de *dolus indeterminatus* niet toelaat aan te nemen dat eene verwonding, die crimineel gestraft wordt, bedoeld was; op de poging tot eene correctioneel strafbare verwonding is in den Code Pénal geene straf gedreigd. Zij, die den *dolus eventualis* of *alternativus* (den eersten bij het duel op het pistool,

den laatsten bij dat op degen of sabel) niet willen aannemen, zullen misschien de luxuria hierin zien; het duel is ondernomen in het besef der mogelijke nadeelige gevolgen, maar in de hoop, dat die geen plaats zullen hebben. Bij deze beschouwing zou art. 319 van den Code Pénal van toepassing zijn.

ZESDE HOOFDSTUK.

Het duel in het Nieuwe Strafwetboek.

Het gevoelen van den Heer de Geer, in het vorige hoofdstuk aangehaald, is ook bij het Nieuwe Strafwetboek aangenomen. Volgens de Memorie van Toelichting mogen thans het ongeoorloofde van het tweegevecht en de noodzakelijkheid, dat daartegen op de eene of andere wijze door de strafwet worde gewaakt, als algemeen erkend worden aangenomen.

Op het voetspoor van het ontwerp van 1847 en de meeste wetgevingen en schrijvers is het duel in het nieuwe wetboek als delictum sui generis beschouwd.

Zelfs bij die tweegevechten waar de uitslag dood

of verwonding is, kunnen ¹⁾ deze feiten niet naar de gewone regelen beoordeeld worden.

Het bepaalde voornemen om te dooden of ernstig letsel toe te brengen, is zelden aanwezig. Meestal is het oogmerk der partijen voornamelijk daarop gericht om door eene bepaalde onderling overeengekomen handeling, door een oud en moeielijk uit te roeien vooroordeel als de meest geschikte aangegeven, voldoening te verkrijgen en te geven voor eene ware of vermeende krenking van het eergevoel.

Wel verre dat de beschouwing van het tweegevecht als afzonderlijk misdrijf zou strekken om het te begunstigen door de lichtere strafbaarheid, zal het juist dan krachtig worden tegengegaan en door bestrijding zijner oorzaken, en door de zekerheid van toepassing eener gematigde en alzoo billijke straf.

In overeenstemming met art. 201 van het Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich („Die Herausforderung zum Zweikampf mit tödtlichen Waffen, sowie die Annahme einer solcher Herausforderung wird mit Festungshaft bis zu sechs Monaten bestraft“) bepaalt art. 167 van het Ontwerp van 1879: Hij

---

¹⁾ Memoric van Toelichting bl. 224.

die iemand tot tweegevecht uitdaagt of eene uitdaging aanneemt, wordt, indien het tweegevecht niet volgt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste honderd twintig gulden.

In het Duitsche Wetboek vervalt volgens art. 204 de straf voor de uitdaging en de aanneming „wenn die Parteien den Zweikampf vor dessen Beginn freiwillig aufgegeben haben.”

Het ontwerp van 1879 is in zooverre strenger dan art. 201 van het Duitsche Strafwetboek, dat het vrijwillige terugtreden vóór het begin van het gevecht in het geheel geen invloed heeft.

M. i. is met recht de bepaling van art. 167 weggelaten, want de rechtsgrond der niet strafbaarheid van de uitdaging met niet daarop gevolgd duel is de *algemeene* nietstrafbaarheid van een voorstel tot misdrijf, waaraan geen gevolg is gegeven. Anders zou a fortiori ook een voorstel tot diefstal strafbaar moeten zijn, gelijk een lid der Commissie meende.¹⁾ Hiertegen werd opgemerkt dat juist omdat het duel een eigenaardig

---

¹⁾ Verslag der Commissie van Rapporteurs.

en niet met moord te verwisselen misdrijf is, de eigenaardigheid van dit feit niet uit het oog moet worden verloren, en dat men dus, als men eigen richting te keer wil gaan, ook dengene straffen moet, die een ander, door maatschappelijke vooroordeelen gebonden, zedelijk dwingt het middel van eigen richting aan te nemen. Door de uitnoodiging op zich zelve te straffen, meende de minister dat men de duellen in de hand werkte, want door de publiciteit, die er door de vervolging der zaak aan gegeven wordt, zullen zij vreezen voor lafhartig te worden gehouden, die de uitdaging niet hebben aangenomen. Nu kunnen zij nog, wanneer zij niet door valsche schaamte weehouden worden, op het laatste oogenblik terugtreden.

De Deutsche bepaling is niet zoo gunstig, daar zij tot cene twistvraag kan leiden of het terugtreden nog vrijwillig is, wanneer de politie op het terrein verschijnt, en of het duel eerst met den eersten slag of met het aanleggen van het pistool begint.

Art. 152 1° van het Wetboek van Strafrecht, zooals het door de Tweede Kamer der Staten-Generaal is aangenomen, bepaalt de straf tegen hem, die iemand tot een tweegevecht aanzet. Hoe komt het dat hier de raadgeving gestraft wordt, daar

volgens art. 47, 2° wegens deelneming aan strafbare feiten gestraft worden zij, die door giften, beloften, misbruik van gezag, geweld, bedreiging of misleiding het feit opzettelijk uitlokken? Hij, die tot de uitdaging of het aannemen er van aanzet, verklaart in den regel dat volgens zijne meening, de eer of de publieke opinie eischt dat hij duelleeren moet, en maakt zich niet schuldig aan de in art. 47, 2° opgesomde handelingen. Het is echter de vrees voor de publieke opinie die tot het duel aanzet, en zoo ziet de wetgever in dat aanzetten eene *soort* van bedreiging, geene werkelijke, want dan zou de straf van zes maanden te gering zijn. Wanneer in het duel zwaar lichamenlijk letsel is toegebracht, wordt er gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren gedreigd; dan moest de uitlokker volgens art. 49 twee jaren gevangenisstraf ondergaan. Heeft er geen letsel plaats, dan wordt de aanzetter in vergelijking met genoemd artikel te zwaar gestraft, daar in dat geval vier maanden het maximum zijn moesten. Art. 152 bevat dus geene herhaling van art. 47, 2°.

Maar is aan genoemde bepaling gederogerd door art. 152? Stel dat iemand door zijne medeofficieren wordt gedreigd, dat het leven hem door hen op

alle mogelijke wijze onaangenaam gemaakt zal worden, of dat een hooger officier hem dreigt zijne bevordering tegen te werken, zoo hij niet duelleert dan moet m. i. art. 152 niet van toepassing zijn, waarbij de aanzetter slechts met zes maanden gevangenisstraf zal gestraft worden, doch dan moet die aanzetter, zoo zwaar lichamelijk letsel ten minste het gevolg van het gevecht is geweest, met twee jaren gevangenisstraf gestraft worden.

Volgens art. 152, 2° wordt de zoogenaamde carteldrager gestraft, al heeft hij niet aangezet tot het duel. Het woord *opzettelijk* geeft te kennen *des bewust*; de mondelinge uitdaging kan hij niet anders overbrengen tenzij hem de zin der woorden niet duidelijk is b. v. wanneer hij eene andere boodschap moet overbrengen, die volgens afspraak, zooveel wil zeggen als eene uitdaging. Brengt hij eene schriftelijke uitnoodiging over, en het blijkt niet dat hij den inhoud van den brief kende, dan is er niet eens aan culpa te denken.

Overigens geloof ik niet dat deze bepaling veel zal uitwerken, want men zal de uitdaging doen toekomen door middel van een briefkaart of aangeeteekenden brief.

In art. 153 staat, dat met gevangenisstraf van ten

hoogste vier maanden, of geldboete van ten hoogste drie honderd gulden, wordt gestraft hij, die iemand in het openbaar of in tegenwoordigheid van derden verwijtingen doet of hem aan bespotting prijs geeft, omdat hij niet tot tweegevecht heeft uitgedaagd of omdat hij eene uitdaging heeft afgewezen. Dit schijnt mij toe eenigszins een halve maatregel te zijn. Een officier b. v. was lid van een gezelschap en moet volgens de statuten dier vereeniging uit het gezelschap treden wegens het niet aannemen eener uitdaging, of de leden schrijven hem ieder afzonderlijk dat zij met hem niet meer als kameeraad kunnen omgaan; nu is er geene verwijting of bespotting tegenover of in tegenwoordigheid van derden en zijn derhalve die medeofficieren straffeloos. Art. 210 van het Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich luidt: „Wer einen Anderen zum Zweikampf mit einem Dritten absichtlich, insonderheit durch Bezeigung oder Androhung von Verachtung anreizt, wird falls der Zweikampf stattgefunden hat, mit Gefängnisz nicht unter drei Monaten bestraft.“ Dat is niet zoo ruim gesteld als in ons nieuwe strafwetboek, daar het Deutsche recht alleen dan straf dreigt, wanneer ten gevolge van dat sarren het duel gevolgd is. Volgens ons art. 153

kan de straf worden toegepast, al is de beledigde of uitdager overleden, zoodat geen duel met hem meer mogelijk is.

Het spreekt van zelf dat, wanneer ten gevolge van deze verwijtingen de uitdaging tot het duel en het duel volgt, de rechter de straf van drie honderd gulden boete kan opleggen of gevangenisstraf van zes maanden. Deze verwijtingen zijn immers de krachtigste aanzetmiddelen. Of moeten wij zeggen, dat de aanzetting, die in art. 152 genoemd is, de amicale is, en de handelingen in 153 meer een vijandig karakter hebben tegen den niet duellant? Onze wetgever heeft art. 154 alinea 4 in het geval van berooving van het leven in zoover zwaarder gestraft, dat er, in het geval dat het tweegevecht op leven en dood was aangegaan, gevangenisstraf van twaalf jaren gedreigd is. In Berners Zweikampf¹⁾ lezen wij dat de meeste wetboeken de strafbaarheid van het duel afmeten naar den bloedigen afloop. Houdt men het karakter van het duel vast in het oog, dan kunnen verwondingen en zelfs levensberoovingen als de meer of

---

¹⁾ Lehrbuch des Deutschen Strafrechts bl. 447.

minder toevallige gevolgen van het tweegevecht, op de verhooging der straf geen zoo grooten invloed hebben. Zelfs de afspraak, dat het gevecht eerst met den dood van de ééne of de andere partij zal eindigen, is van geen bijzonder zwaar gewicht in de weegschaal der rechtvaardigheid.

Artikel 155 van het nieuwe strafwetboek is m. i. te streng. „Op hem, die in een tweegevecht zijne tegenpartij van het leven berooft of haar eenig lichamelijk letsel toebrengt, worden de bepalingen omtrent moord, doodslag of mishandeling toegepast: 1°. indien de voorwaarden niet vooraf zijn geregeld.” Wanneer de gewone regelen van het duel loijaal in acht zijn genomen, zal dan, omdat men niet uitdrukkelijk gezegd heeft, dat men deze zal volgen, eene zwaardere straf moeten plaats hebben? In de aangehaalde sententie van het Hoog Militair Gerechtshof bl. 97 heet het „dat het tweegevecht, gelijk het nog met inachtneming van uit vroegeren tijd overgebleven vormen pleegt geleverd te worden. Hier wordt dus een vaste regel van het duel aangenomen, die door het gebruik is vastgesteld.” Stel dat de secondanten de distantie hebben gemeten, de wapenen nagezien enz., zal dan niet aan de vereischten voldaan zijn?

Het Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich (art. 207) vindt het niet noodig dat de voorwaarden vooraf geregeld zijn. Het zegt: „Ist eine Tödtung oder Körperverletzung mittels versätzlicher Uebertretung der vereinbarten oder hergebrachten Regeln des Zweikampfs bewirkt worden, so ist der Uebertreter, sofern nicht nach den vorhergehenden Bestimmungen eine härtere Strafe verwirkt ist, nach den allgemeinen Vorschriften über das Verbrechen der Tödtung oder der Körperverletzung zu bestrafen.”

Bij art. 155. 2°. meen ik de woorden te moeten herinneren, welke te vinden zijn in het werkje „Iets over het Ontwerp” (bl. 88). „Het schijnt echter eene waarheid, dat een geregeld tweegevecht ook *kan* plaats hebben *zonder* getuigen.” Vordert men nu die tegenwoordigheid in de wet als een volstrekt vereischte, dan volgt daaruit, dat een tweegevecht *zonder getuigen* in rechten geen tweegevecht, maar eene gewone vechtpartij zijn zal, en dat doodslag of verwonding, daarin begaan, zullen vallen in de termen van de gewone strafbepalingen. En dit is verkeerd; wil men het duel *zonder getuigen* zwaarder straffen dan dat met getuigen, zeer goed; maar in geen geval moet men den duellist voor moordenaar of doodslager doen

doorgaan. Hier wordt van getuigen in den technischen zin gesproken, niet van gewone getuigen, die des noods ongezien door de partijen de handeling aangezien hebben.

Artikel 155 2° spreekt van wederzijdsche getuigen; kan één gemeenschappelijk vriend niet genoeg beider belangen behartigen? Is er juist noodig dat er twee zijn? Veronderstel dat er één getuige en twee geneeskundigen bij waren of de partijen hebben een geschrift, bevattende de voorwaarden van hun duel, ondertekend en hierop geduëlleerd in tegenwoordigheid van eenige meisjes, die toevaltig tegenwoordig waren, en het blijkt dat alles optima forma is geschied, is dat dan niet genoeg? Al hetgeen voor de mindere strafbaarheid van het duel in tegenwoordigheid van getuigen gezegd is, strekt ook om dat duel minder strafwaardig te maken. In deze opvatting bepaalt het Strafgesetzbuch (art 208): „Hat der Zweikampf ohne Sekundanten stattgefunden, so kann die verwirkte Strafe bis um die Hälfte jedoch nicht über zehn Jahre erhöht werden.” De bijvoeging *niet boven de tien jaren* is in strijd met artikel 206 dat zegt: „Wer seinen Gegner im Zweikampf tödtet, wird mit Festungshaft, nicht unter zwei Jahren, und

wenn der Zweikampf ein solcher war, welcher den Tod des einen von Beiden herbeiführen sollte, mit Festungshaft nicht unter drei Jahren bestraft."

Art 155 3° geeft ook tot eenige bedenking aanleiding. Daarin lezen wij: „Indien de dader, opzettelijk en ten nadeele van de tegenpartij, zich aan eenige bedriegelijke handeling schuldig maakt of van de voorwaarden afwijkt." Hoe zal men onopzettelijk zich aan eenige bedriegelijke handeling schuldig maken? Is het eene bedriegelijke handeling, wanneer de één een pantser onder zijne kleeding draagt? Heeft hij het eerste schot, en schiet hij daarbij zijn tegenstander dood, dan strekt dat pantser den ander niet ten nadeele, maar veronderstel dat hij het tweede schot heeft en de eerste kogel hem een schampschot zou hebben toegebracht, is het dan zeker dat hij het tweede schot niet kan doen? Eenige interessante voorbeelden van listige handelingen deelt Hugo Schramm ons mede.

In het duel van Beauvallon en Dujarier merkte de secondant van laatstgenoemden op dat het pistool van Beauvallon gebruikt was, daar de loop van binnen zwart was; d'Equévilliers, de getuige van Beauvallon, verzekerde op zijn woord van eer

dat B. de wapenen niet kende en er slechts met los kruit mede was geschoten. Dujarier kwam om bij het gevecht. Er was veel grond voor het vermoeden dat Beauvallon, de zwager van Granier de Cassagnac, diens pistolen, want deze waren bij het duel gebruikt, vooraf eenige malen had beproefd om des te zekerder te zijn van de zegepraal op zijn tegenstander, die geheel niet gewoon was met vuurwapenen om te gaan. Bij het daarop gevolgd proces kwam het ook zoo uit, dat Beauvallon de pistolen des morgens een uur lang had geprobeerd ten huize van d'Equévilliers. Beauvallon werd tot acht en de meineedige d'Equévilliers tot tien jaren gevangenis of liever *réclusion* veroordeeld.

Ziehier nog een tweede voorbeeld. Den 14 December 1843 lag er sneeuw, toen te Carlsruhe het duel plaats vond tusschen von Haber en Sarachaga. De laatste deed zijn jas uit, ofschoon het zeer koud was; hij deed dit echter alleen om zijn tegenpartij het mikken te bemoeilijken, daar de witte hemdsmouwen den omtrek van zijn lichaam onduidelijk maakten tegen den achtergrond van sneeuw. Sarachaga, die het eerste schot had, miste beide keeren op eene distantie van 15 pas. Von Haber trof hem bij het tweede schot in het hart. Bij den

doode vond men een Roomsche gebedenboek met eene vouw bij het „Gebet im ungerechten Kampf.“ Nu vraagt men, zoo Sarachaga von Haber bij het tweede schot gedood had, zou hij dan door het uitdoen van zijn jas zich aan eene bedriegelijke handeling hebben schuldig gemaakt, of moeten wij zeggen: Sarachaga speelde met open kaart en non fraudantur qui sciunt?

Art. 156 behelst dat de getuigen en geneeskundigen, die een tweevlecht bijwonen, niet strafbaar zijn.

Volgens BOSSCHA was reeds Willem II, toen hij nog als Prins van Oranje de zittingen van den Staatsraad bijwoonde, tegen het straffen der secundanten, daar door hun toedoen het duel minder gevaarlijk was. Dezelfde gedachte vinden wij terug in de Memorie van Toelichting van het nieuwe Strafwetboek, waarin gezegd wordt, dat door de aanwezigheid der getuigen en geneeskundigen, het gevaar voor partijen wordt beperkt en aan het feit een minder strafbaar karakter wordt gegeven. Zeer terecht vinden wij in al. 2 vermeld dat de getuigen niet straffeloos zijn, zoo zij ophouden goede getuigen te zijn en, in plaats van het gevaar voor partijen te beperken, zulks veelmeer verergeren.

Volgens art. 156 al. 2, 1° worden de getuigen

gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren, indien de voorwaarden niet vooraf zijn geregeld, of indien zij partijen tot voortzetting van het tweegevecht aanzetten. Is deze bepaling wel in overeenstemming met art. 152, waar hij, die tot eene uitdaging aanzet, met zes maanden wordt gestraft?

Wel is waar moet men er op letten dat dit aanzetten veel meer uitwerking heeft, wanneer het duel reeds is begonnen, dan in het geval van art. 152, waar de aanzetter er misschien op rekende dat zijne woorden geen gevolg zullen hebben; gedurende het gevecht toch is de prikkelbaarheid veel grooter. Misschien wordt daarom in art. 156 het aanzetten streng gestraft, al hebben de partijen er geen gehoor aan gegeven, terwijl volgens art. 152 de aanzetter alleen wordt gestraft zoo het duel volgt.

Het valt voorzeker goed te keuren dat eene gestrengte straf die getuigen bedreigt, die, gelijk wij lezen in art. 156 al. 2, 2°, opzettelijk en ten nadeele van eene of beide partijen, zich aan eenige bedriegelijke handeling schuldig maken, of eenige door partijen gepleegde bedriegelijke handeling toelaten, of toelaten dat van de voorwaarden wordt afgeweken.

Zoo deze bedriegelijke handelingen plaats hebben gehad, en eene der partijen is van het leven beroofd of verwond, dan worden, volgens art. 156 laatste alinea, op de getuigen de bepalingen omtrent moord, doodslag of mishandeling toegepast. Het is inderdaad een voortreffelijke maatregel, dat zij zoo zwaar mogelijk gestraft worden, die, geroepen zijnde om de gevaren van het soms onvermijdelijk duel zooveel mogelijk te verminderen, integendeel het hunne er toe bijbrengen om de zaak te verergeren.

Ik noemde zoo even het duel soms onvermijdelijk; dit zal het m. i. in enkele gevallen ten allen tijde blijven, zelfs bij de beschaafde menschen, hoe goed de strafwet ook moge zijn. Ik ben er van overtuigd dat soms de grootste tegenstander van het duel, in een toestand kan komen dat hij zedelijk verplicht is, zijne toevlucht tot het tweegevecht te nemen.

Zou een man van eer, in den waren zin des woords, toelaten dat zij, die hem na aan het harte liggen, worden belasterd of bespot?

Zou hij voldaan wezen, zoo de verleider van haar die hij lief heeft, slechts eene bij de wet bepaalde straf ontvangt?

Ieder beantwoorde deze vragen voor zich zelven;

ik voor mij acht het zeker dat verreweg de meesten mij zullen toegeven, dat in bovengenoemde en vele andere gevallen het tweegevecht *bepaald onvermijdelijk* is.

Ten slotte deze wensch: moge de toenemende verlichting en beschaving, hand aan hand met goede strafbepalingen, er het hare toe bijdragen om het tweegevecht een hoe langer hoe zeldzamer feit te doen worden.

STELLINGEN.

STELLINGEN.

I.

Bij de *actio finium regundorum* mag de rechter ook over de vóór de *litis contestatio* te kwader trouw verbruikte vruchten uitspraak doen.

II.

Niet te billijken is het gevoelen dat de deeling der gemeenschap bij overeenkomst wegens iedere niet onbelangrijke benadeeling kan betwist worden (L. 3. C. *Communia utriusque iudicii* 3. 38).

III.

Art. 1367 lid b. B. W. is niet toepasselijk op hen, die gehandeld hebben met de personen bedoeld in art. 1366 3° aan het slot.

IV.

De moeder, die te goeder trouw een tweede huwelijk heeft aangegaan, herkrijgt het verlorene vruchtgebruik bij nietigverklaring van dit huwelijk.

V.

Na verjaring der voogdijrekening mag de meerderjarig gewordenen den gewezen voogd tot erfgenaam benoemen, al heeft hij geene rekening en verantwoording over de voogdij afgelegd.

VI.

Onder kosten der laatste ziekte, genoemd in art. 1195 B. W. worden verstaan alleen die van de ziekte, waaraan de schuldenaar is overleden.

VII.

De curator in het faillissement van een der vennooten mag de faillietverklaring der vennootschap eischen.

VIII.

Voor de zondagen is overliggeld verschuldigd, al zijn in de chertepartij de zondagen uitgesloten als ligdagen en al is het scheepsvolk gehouden bij de lading mede te werken.

IX.

Volgens art. 890 W. v. K. kan tevens vrijstelling van gijzeling tegen een nog niet door den schuldeischer verkregen lijfswang verleend worden.

X.

De uitgever is geen koopman.

XI.

Schadevergoeding voor onrechtmatig uitgerooide boomen of weggemaaid gras valt niet onder art. 39 N°. 1 R. O.

XII.

Onroerend goed kan niet in beslag genomen worden voor eene niet vereffende geldvordering.

XIII.

Hij, die door een error in objecto een ander dan den bedoelden persoon heeft gedood, is wegens opzettelijken doodslag te straffen, maar hij, die door afdwaling van het schot een ander heeft gedood dan op wien was aangelegd, is schuldig aan poging en doodslag door onvoorzichtigheid.

XIV.

Die jonger dan zestien jaren niet opzettelijk een misdrijf heeft begaan, kan gestraft worden wanneer hij tijdens die handeling zóó ontwikkeld was, dat hij kan geacht worden in den regel met oordeel des onderscheids te handelen.

XV.

Terecht is in art. 72 van het nieuwe Strafwetboek bepaald dat de verjaring niet door elke daad van vervolging onvoorwaardelijk gestuit wordt.

XVI.

De schorsing van de vervolging van een jacht delict kan wegens een beweerd heerlijk jachtrecht worden toegestaan.

XVII.

Terecht is in de Grondwet den Koning de bevoegdheid gegeven de Kamers der Staten-Generaal te ontbinden.

XVIII.

Het is goed te keuren dat in art. 85 der Grondwet aan de Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal eene schadeloosstelling is toegekend.

XIX.

Terecht is in art. 1 van het Ontwerp der wet ter beteugeling van het misbruik van sterken drank het beroep van tapper gequalificeerd als het verkoopen van sterken drank beneden eene bepaalde hoeveelheid.

XX.

Het van gemeentewege toekennen van subsidiën aan schouwburgen, concerten en tentoonstellingen is goed te keuren.

ERRATA.

- Bladz. 7 regel 15 *Mazeroll*, lees *Marezoll*.
" 53 noot *deutsche Recht*, lees *deutsches*
Recht.
" 64 regel 20 *gevallen en*, lees *gevallenen*.
" 74 " 7 *meutre*, lees *meurtre*.
" 76 " 20 *den memorie*, lees *de memorie*.
" 93 " 20 *worden*, lees *worden.*" enz.
" 96 " 22 *laatstgenoemden*, lees *laatstge-*
noemde.
-

